TYRÉNS

SLUTRAPPORT

KULTURMILJÖBILAGA TILL MILJÖKONSEKVENSBESKRIVNING FÖR DETALJPLAN FÖR VÄSTLÄNKEN; STATION HAGA

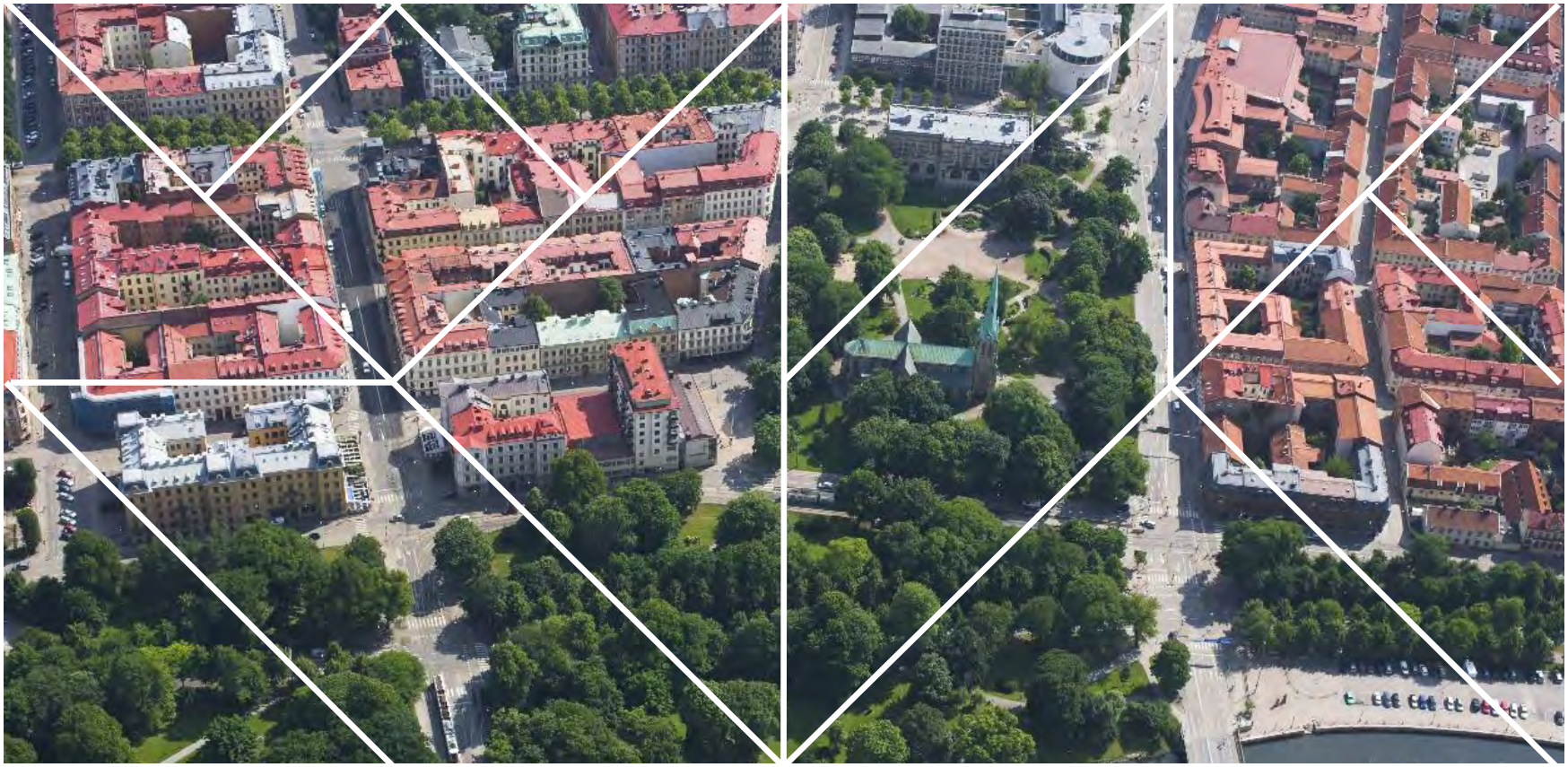

Göteborgs Stad
Stadsbyggnadskontoret

2016-04-08

Uppdrag:	254647, Kulturmiljöunderlag för detaljplaner för Västlänken
Titel på rapport:	Kulturmiljöbilaga till miljökonsekvensbeskrivning för detaljplan för Västlänken; Station Haga
Status:	Slutrapport
Datum:	2016-04-08

Medverkande

Beställare:	Göteborgs stad, SBK
Kontaktperson:	Sören Holmström, Sandra Trzil
Konsult:	Tyréns
Uppdragsansvarig och genomförare:	Anna Reuter Metelius, Tyréns

Tyréns AB

Lilla Badhusgatan 2
411 21 Göteborg
Besök: Lilla Badhusgatan 2

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte: Stockholm

Författare:

Datum: 2016-04-08

Handlingen granskad av:

Datum: 2016-04-08

BAKGRUND, SYFTE 2
METOD 4
VAL AV ALTERNATIV 5
KONSEKVENSER AV STUDERADE ALTERNATIV 6
SAMLAD KONSEKVENSBEDÖMNING 7
SAMMANFATTNING AV KONSEKVENSBEDÖMNING 8
SAMMANFATTNING AV FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER 12
HISTORIK 13
BEFINTLIGT SKYDD 16
KULTURMILJÖVÄRDEN 18
AKTUELLT PLANFÖRSLAG 24
KONSEKVENSBEDÖMNING
- 1. ROSENLUNDSBRON OCH DET NORRA BROFÄSTET 26
- 2. PUSTERVIKSPLATSEN - UPPGÅNG, TORG, KAJ, GATAN SÖDER OM ROSENLUNDSBRON, NORRA ALLÉGATAN 27
- 3. DEL AV KUNGSPARKEN OCH NYA ALLÉN 29
- 4. KUNGSPARKEN, UPPGÅNG OCH KOLLEKTIVTRAFIK-BYTESPUNKT, PARKGATAN SAMT KORSNINGEN 31
- 5. UPPGÅNG FRÅN CYKELGARAGE OCH SÖDRA ALLÉGATAN 34
- 6. HAGA KYRKOPLAN 36
- 7. HAGA KYRKOGATA 38
- 8. SPRÄNGKULLSGATAN 39
- 9. VASAGATAN 40
- 10. NY BYGGNAD FÖR HANDELSHÖGSKOLAN INKL. UPPGÅNG (DEL AV HAGA 22:1) 41
- 11. TRANSFORMATORSTATION VID LILLA BERGSGATAN OCH HAGA KYRKOGATA 43
- 12. ROSENLUNDSKANALEN OCH DEN NYA GÅNGBRON 44

KUMULATIVA EFFEKTER 46
FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR MINSKAD NEGATIV KONSEKVENS 47
KÄLLOR 48

BAKGRUND, SYFTE

Västlänkens detaljplaner

Stadsbyggnadskontoret har i uppdrag att skapa planmässiga förutsättningar för genomförandet av Västlänkenprojektet vilket sker genom änd ringar av gällande berörda detaljplaner och genom upprättandet av nya.

Västlänkenprojektet omfattar fyra planprojekt: ett för tunneln samt ett för varje stationsläge. Detaljplanerna för stationslägena kommer att ersätta detaljplanen för Järnvägstunneln inom respektive planområde. Stationsplanerna beskriver hur stationerna fungerar i staden och hur stadsutvecklingen i stationernas närhet ska se ut. De behandlar bland annat uppgångar, stationsbyggnader, parkytor anläggandet av gator, angörings ytor, cykelparkering samt buss- och spårvagnshållplatser.

Station Haga

Planområdet för Station Haga sträcker sig från Rosenlundskanalen i norr till Vasagatan, Handelshögskolan och Haga Kyrkogata i söder. Syftet med detaljplanen för Station Haga är att:

- Medge en utbyggnad av Västlänken med tillhörande byggrätter,
- möjliggöra en utveckling av stationsläget,
- möjliggöra underjordiska anläggningar för cykelparkering, samt
- säkerställa stadsbyggnadskvaliteter samt kulturhistoriska och arkitektoniska värden.

Behovsbedömning och MKB

Ett genomförande av detaljplanerna för Västlänken har av kommunen bedömts kunna medföra betydande miljöpåverkan varför en miljöbedömning ska göras. Likaså är merparten av föreslagna, fysiska åtgärder av sådan art att de är tillståndspliktiga och därmed ska miljöbedömas. I miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) behandlas samtliga i projektet ingående delar.

Syftet med miljökonsekvensbeskrivningen är bl a att möjliggöra en samlad bedömning av den inverkan de olika alternativen till markanvändning får på miljön, människors hälsa och hushållning med mark, vatten och andra resurser.

Dokumentet ska belysa direkta och indirekta effekter som planens genomförande medför på människor, djur, växter, mark, vatten, luft, klimat, landskap och kulturmiljö, samt på hushållningen med mark, vatten och andra resurser och på den fysiska miljön i övrigt. MKB:n ska också föreslå åtgärder, exempelvis skademinskande eller miljöförbättrande. MKB:n utgör ett beslutsunderlag för kommunens politiker inför antagande av planen, men syftar också till att ge alla berörda en samlad bild av planens miljökonsekvenser.

Kulturmiljöbilaga till MKB

Korridoren som Västlänken ryms inom berör ett flertal kulturhistoriska värden. Bland dessa finns riksintresse för kulturmiljövård, ett flertal fornlämningar, byggnadsminnen och områden utpekade som kulturhistoriskt värdefulla i kommunens bevarandeprogram. Föreliggande rapport; “Kulturmiljöbilaga till miljökonsekvensbeskrivning för Västlänken; Station Haga”, bedömer de planerade åtgärdernas konsekvenser för berörda kulturmiljöer.

Medverkande

En första version av rapporten togs fram i samrådsskedet av Antiquum i juli 2014. Under januari-april, 2016 har Tyréns tagit fram föreliggande rapport med bedömningar relativt aktuella planförändringar i granskningsskedet. Bebyggelseantikvarie Anna Reuter Metelius, Tyréns, har varit uppdragsledare och utförare. Granskare har varit Bebyggelseantikvarie Kristofer Sjöö, Tyréns. I arbetet har även Sören Holmström, bebyggelseantikvarie på Stadsbyggnadskontoret medverkat. Sören Holmström och Sandra Trzil har samordnat projektet internt på Stads byggnadskontoret och inom projekt Västlänken.

Upplägg och innehåll

Föreliggande kulturmiljöbilaga är utformad för att arbetas in i MKB:n för detaljplanen för Station Haga och använder sig därmed av samma bedömningsmodell (se vidare under bedömningsmetoder).

Det inledande kapitlet innehåller bakgrund, syfte, metod och en sammanfattning samt utgångspunkter för bedömningar av kumulativa effekter, föreliggande nollalternativ samt valda alternativ. Därefter följer en genomgång av den berörda platsens historik och kulturvärden samt befintligt skydd. Planförslagets syfte och innehåll redovisas samt de konsekvenser som detaljplanernas genomförande får för kulturmiljön, de kumulativa effekter som bedöms uppstå samt de åtgärder som föreslås för att mildra miljöpåverkan.

Underlag

Kulturmiljöbeskrivningarna i föreliggande kulturmiljöbilaga är sammanfattningar av tidigare upprättat underlag "Kulturmiljöunderlag för detaljplaner inför Västlänken", Antiquum m fl. 2013, kompletterat och justerat av Tyréns under 2014. Därutöver har ett antal PM Kulturmiljö framtagna av Sbk samt arkeologiska förundersökningar genomförda av Göteborgs stadsmuseum utgjort underlag.

Aktuell kunskap

Osäkerheter och antaganden

Bedömningsunderlaget innehåller osäkerheter vilket gör kulturmiljöbedömningen osäker i motsvarande grad. Följande kunskapsunderlag har saknats:

- Konsekvenser av schaktning och sprängningsarbeten för kulturhistorisk bebyggelse under byggtiden.
- Konsekvenser och omfattning av tillkommande arbetsområde samt bortförsel av schaktmassor.
- Buller och vibrationer och dess konsekvenser för kulturhistorisk bebyggelse under drift av Västlänken.

Tidshorisont och pågående planering

Utbyggnaden av Västlänksprojektet bedöms pågå under en lång period med beräknad start år 2018. Det kan ej uteslutas att vissa förändringar vad gäller fysiska åtgärder kan komma att aktualiseras under utbyggnadstiden. Det går inte heller att i dagsläget förutspå vilka andra detaljplaner eller bygglov som beviljas och hur dessa påverkar kulturmiljön. Det är därför av största vikt att påverkan på kulturhistoriska värden följs upp under genomförandetiden så att åtgärder kan vidtas i syfte att värna dessa värden.

Metod

Kulturhistorisk värdering

Den i föreliggande rapport sammanfattade kulturmiljöbeskrivningen baseras på en kulturmiljöutredning för Haga med en fördjupning av kulturhistoriska värden. I Kulturmiljöutredningen är värderingen tematiskt indelad. Den kulturhistoriska värderingen/bedömningen utgår från de värden som finns på platsen och ställs inte i relation till andra kulturhistoriska platser i staden. Värderingen utgår från platsspecifika miljöaspekter av strategisk betydelse för respektive områdes kulturhistoriska och upplevelsemässiga kvaliteter, strukterade i ett antal utvärderingskategorier. Värdena är konkretiserade utifrån aspekter så som historiskt berättarinnehåll, karaktärsdrag, upplevelsevärden och rumsliga samband samt arkitektur och materialsammansättning.

Bedömningsmodell

Bedömningen är upplagd med utgångspunkt från de bedömningsgrunder och metoder som används i den övergripande miljökonsekvensbeskrivningen.
Graden av effekt bedöms i skalan:

- Ingen
- Liten
- Måttlig
- Stor

Graden av påverkan är beroende av vilket värde som det berörda objektet har.
En miljöaspekts värde bedöms i skalan:

- Litet
- Måttligt
- Stort

Konsekvenser bedöms i skalan:

- Ingen
- Marginell
- Måttlig
- Stor
- Mycket stor

Bedömning av konsekvenser för kulturmiljön

I rapporten beskrivs och miljöbedöms detaljplaneförslaget med dess konsekvenser för Station Haga. Stadsbyggnadskontoret delat in detaljplanen i utvärderingsytor. I tabellen över konsekvensbedömning sammanfattas miljökonsekvenserna av detaljplanens olika åtgärder.

Kumulativa effekter

Utöver de direkta konsekvenserna av detaljplanen kan även kumulativa effekter påverka kulturmiljön. De kumulativa effekterna handlar om hur en åtgärd tillsammans med andra pågående, tidigare och framtida verksamheter/åtgärder påverkar miljön i ett område. Det handlar också om t ex pågående detaljplaner som verkar in mot det aktuella området. Redovisad bedömning av kumulativa effekter har gjorts utifrån nuvarande kunskap.

Samlad konsekvensbedömning

Därutöver görs en sammanvägd bedömning av påverkan på kulturmiljön. För de miljöaspekter där det, trots inarbetade miljöåtgärder, bedöms kvarstå negativa konsekvenser som är stora eller mycket stora bedöms det föreligga en risk att ett fullständigt genomförande av planen kan medföra betydande miljöpåverkan. Vid utvärderingen av konsekvenserna för kulturmiljön har också bedömts huruvida miljöpåverkan är att ses som betydande eller ej. Betydande miljöpåverkan anses uppnås då konsekvenserna är stora eller mycket stora. Dock kan flera måttliga konsekvenser sammantaget och/eller tillsammans med redan skedd skada också medföra en betydande miljöpåverkan.

Nollalternativ

Nollalternativet är ett referensalternativ för att bedöma detaljplanens föreslagna markanvändning med avseende på miljöeffekter och konsekvenser. Nollalternativet beskriver miljöns sannolika utveckling i området om inte planförslagen genomförs. Det är inte en beskrivning av aktuella förhållanden eller ett antagande om oförändrat tillstånd, utan inkluderar de åtgärder och de förändringar som kan förväntas även utan att planerna genomförs. Syftet med nollalternativet är att skapa en referensram som gör det lättare att särskilja konsekvenser som uppstår vid genomförandet av planerna, anläggandet av Västlänken, från konsekvenser som beror på regionens och stadens utveckling för övrigt.

I detta läge har nollalternativet för den aktuella detaljplanen bedömts utgöras av en situation som i stor utsträckning liknar utbyggnadsalternativet men med den skillnaden att Västlänken och dess följdinvesteringar inte ingår. För infrastruktur har det således förutsatts att de investeringar som inte är direkt kopplade till Västlänken kommer att genomföras. Det inbegriper bland annat flera åtgärder inom det Västsvenska paketet.

Översiktsplanen och andra strategiska dokument kommer att vara styrande för utvecklingen av bland annat Göteborgs innerstad. Det kommer dock inte vara möjligt att nå de målsättningar som finns om en tät och tillgänglig stadskärna eftersom större markytor kommer att krävas för trafikändamål om inte Västlänken anläggs.

Göteborgs centralstation har under 2013 nått kapacitetstaket och klarar inte fler tåg i rusningstid. Detta medför att kapaciteten i tågtrafiken blir lägre och färre tåg kommer att trafikera det regionala järnvägsnätet jämfört med ett utbyggnadsalternativ. Större andel av resandet förväntas också ske med bil och buss, vilket innebär att mer utrymme krävs i staden för dessa transportslag. Göteborgs central kommer fortsättningsvis att vara en flaskhals för tågtrafiken och de andra investeringarna i regionens järnvägsnät kan inte bidra till ökad tågtrafik.

Alternativen som innebär utbyggnad enligt planförslagen och nollalternativet ska jämföras med samma tidshorisont. Horisontåret eller jämförelseåret har i miljöbedömningen av de aktuella planerna satts till 2030. Då kan Västlänken vara i drift och flera andra infrastrukturåtgärder och utbyggnadsplaner som samspelar också ha genomförts.

KONSEKVENSER AV STUDERADE ALTERNATIV

Nollalternativet

Utifrån tillgängligt kunskapsunderlag har följande noterats:
Då nollalternativet inte innehåller några konkreta angivelser eller åtgärder har endast en översiktlig bedömning kunnat göras. Utveckling enligt nollalternativet innebär såväl positiv som negativ påverkan på kulturmiljöerna längs linjens dragning.

Positiva aspekter
Ingreppen och de stora konsekvenserna för parkmiljön uteblir i nollalternativet.

Negativa aspekter
I nollalternativet har det förutsatts att flera infrastrukturåtgärder inom det Västsvenska paketet kommer att genomföras. Här ingår bland annat en utbyggd kollektivtrafik, nya busskörfält, fler gång- och cykelbanor, en ny Göta Älvbro och Marieholmstunneln samt sänkning och överdäckning av Götaleden E45. Utan Västlänken förväntas också en större andel av resandet ske med bil, vilket kan antas innebära ytterligare utbyggnad av vägar. Dessa åtgärder kan antas innebära viss negativ påverkan i form av ingrepp i värdefulla parkmiljöer som delvis kan komma att behöva tas i anspråk för körfält, bussfält osv vilket skulle kunna få konsekvenser för bland annat fd Bergslagsbanans stationspark, Kungsparken och Haga Kyrkoplan. Detta kan eventuellt även innebära borttagande av vissa äldre och värdefulla träd. Sammantaget kan sådana ingrepp innebära en negativ kulturmiljöpåverkan då kulturhistoriska samband fragmenteras.

Även fornlämningsmiljön kan påverkas av schaktning i samband med uppförandet av den nya Hisingsbron samt utbyggnad av kollektivtrafiken - bland annat kan byggnationen av spårvägen längs hamnstråket innebära ingrepp i det fd befästningsstråket. Påverkan skulle bli mer ringa än vid genomförandet av Västlänken.

Påverkan på kulturmiljön

Påverkan på kulturmiljön bedöms vara en kritisk fråga i detaljplanearbetet gällande Station Haga. Nya uppgångar och stationsbyggnader samt tekniska anläggningar, nya angörings- och kommunikationsytor innebär ingrepp i och reducering av kulturhistoriskt värdefull parkmark samt stor påverkan på stadsbilden. Trots att Stadsbyggnadskontoret har inarbetat miljöåtgärder enligt förslag till åtgärder i kulturmiljöbilagan till järnvägstunneln samt kulturmiljöbilaga till Station Haga från samrådsskedet bedöms det kvarstå stora och mycket stora negativa konsekvenser för kulturmiljön. Följande berörs:

- Sammantaget innebär de planerade uppgångarna, med tillhörande byggrätter och markförändringar, i området en stor till mycket stor negativ konsekvens för kulturmiljön. Detta gäller såväl miljön som helhet som påverkan på enskilda kulturhistoriskt värdefulla byggnader så som Hagakyrkan och Handelshögskolan.
- Schaktning för järnvägstunneln vid Haga kommer att innebära omfattande ingrepp i parkmiljö, inklusive ett stort antal stora och gamla träd, och fornlämningsmiljö vilket innebär en stor till mycket stor negativ konsekvens för kulturmiljön i området.
- Ny bro över Rosenlundskanalen kommer att innebära ett nytt inslag i ett välbevarat historiskt rum som kan komma att försvaga miljöns kulturhistoriska värde.

Kumulativa effekter

Till de direkta konsekvenserna av stationsplanerna kommer även kumulativa effekter att påverka kulturmiljön. De kumulativa effekterna handlar om tunnelschaktets indirekta påverkan på fornlämningarna, byggnadsverken, träden och parkmiljön genom sprängning, pålning, schaktning och borrning. Därtill kommer arbetsområdena som kan komma att innebära ytterligare nedtagning av träd.

Miljöpåverkan

Den sammanlagda negativa miljöpåverkan på kulturmiljön vid ett genomförande av planförslagen bedöms bli betydande. Därför är det av vikt att alla de åtgärder som rimligen kan vidtas för en minimering av skadan integreras i det fortsatta planarbetet.

Områden som är av riksintresse för kulturmiljövården skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön (MB 3 kap 1,6 §§). Flera av ovan nämnda kulturmiljöer utgör riksintressen för kulturmiljövården (Göteborgs innerstad O 2:1-5). I de fall detaljplanens genomförande innebär betydande miljöpåverkan på kulturmiljön kan det också innebära påtaglig skada på riksintresset. Det är länsstyrelsen som gör bedömningen av graden av skada på riksintresset.

SAMMANFATTNING AV KONSEKVENSBEDÖMNING

Detaljplaneförslagen för Västlänkens stationsområden medför allvarliga ingrepp i flera kulturmiljöer av riksintresse för kulturmiljövården. Irreversibla ingrepp över och under mark samt lokaliseringen av tekniska anläggningar och stationsuppgångar medför betydande miljöpåverkan på kulturmiljön. Haga Kyrkoplan inklusive Kungsparken utgör särskilt värdefulla och känsliga stadsrum där detaljplaneförslaget får stor kulturmiljöpåverkan.

Påverkan på stadsrum och bebyggelsemiljö

Detaljplanen för Station Haga medför följande ingrepp i värdefulla stadsrum och bebyggelsemiljöer:

- En uppgång med byggnad på Pusterviksplatsen innebär en stor negativ konsekvens för viktiga siktlinjer från kajen mot Haga kyrkoplan och Kungsparken då dessa byggs för.
- En uppgång i Kungsparken inklusive stationsbyggnad och hårdgjorda torg- och angöringsytor innebär en mycket stor negativ konsekvens för det historiska rummet, idag präglat av omsorgsfullt utformad bebyggelse enligt 1800-talets ideal. En ny byggnad kommer väsentligt att påverka Kungsparkens nuvarande karaktär och funktion. Schaktningen för järnvägstunneln innebär att stora träd behöver tas ned. Det visuella sambandet mellan Kungsparken och Haga Kyrkoplan bryts genom byggnadsvolymen. Bortagande av lämningar efter de yttre befästningsverken samt uppförandet av en byggnad på den obebyggda fältvallen får en mycket stor konsekvens för fornlämningsmiljön och platsens kulturhistoriska berättarinnehåll.
- En uppgång i del av Handelshögskolans kvarter kommer att innebära en stor konsekvens för kvarterets kulturhistoriska värden genom rivning av den välbevarande och mycket tidstypiska tegellängan som även utgör ett gott exempel på den kände arkitekten Carl Nyréns arkitektur. Den nya byggnaden tillåts få en byggnadshöjd som dominerar över omgivande kulturmiljö och som skymmer en vy mot Skansen kronan i siktlinjen längs Vasagatan.
- Schaktningen för järnvägstunneln inom utvärderingsområdet Haga Kyrkoplan innebär en mycket stor konsekvens för Hagakyrkan. De äldre och storväxta träd som kommer att tas bort är av strategiskt betydelse för kyrkomiljöns karaktär.
- En ny bro över Rosenlundskanalen bedöms innebära en stor konsekvens för Rosenlundskanalens väl integrerade 1800-talsmiljö.

Åtgärderna innebär sammantaget en betydande miljöpåverkan.

Reducering av fornlämningsmiljö

Detaljplanen för Station Haga möjliggör ett oåterkalleligt borttagande av lämningar från 1600-talets befästa stad, vilket innebär en urlakning av det kulturhistoriska berättarinnehållet. I området mellan Södra Allégatan, Parkgatan och Rosenlundskanalen samt i Rosenlundskanalen och norr därom, innebär schaktning för järnvägstunneln samt byggrätter för stationsbyggnader och brofundament, inklusive markarbeten, irreversibla ingrepp i följande fornlämningsmiljö (Göteborg 216:1):

- Rester av de yttre befästningarna, fältvallen/glacisen samt banketten, som är av stor betydelse för förståelsen av den befästa staden Göteborg. Uppförandet av en byggnad på den obebyggda fältvallen får en mycket stor konsekvens för fornlämningsmiljön och platsens kulturhistoriska berättarinnehåll. Det blir svårare att förstå dess funktion som en lågt sluttande jordvall framför vallgraven.

Åtgärderna innebär sammantaget en betydande miljöpåverkan.

Borttagande av äldre träd och ingrepp i parkmiljöer

Detaljplanerna för Station Haga medför risk för ett oåterkalleligt borttagande av flera äldre och värdefulla träd samt ingrepp i och reducering av värdefulla parkmiljöer:

- En ny uppgång på Pusterviksplatsen innebär en stor konsekvens för viktiga siktlinjer från Rosenlundskanalens kajkant som tydliggör sambandet mellan Kungsparken och Hagakyrkoplan och dess karaktär av grön kil.
- Schaktning för järnvägstunnel i Kungsparken innebär en stor konsekvens för

den samlade parkmiljön och dess värden genom att äldre storväxta träd i Kungsparken tas ned. Även om nya planteras i dess ställe så kommer platsen karaktär drabbas för en lång tid.

- Ett brofundament i Kungsparken innebär en stor konsekvens genom påverkan på Kungsparken, en planerad och välbevarad parkmiljö från 1800-talets början, genom att ett modernt byggnadsverk försvagar den autentiska upplevelsen.
- Uppgång samt byggrätt för ny byggnad inklusive hårdgjorda torgytor och breddad gata medför ett stort ingrepp i Kungsparken/Nya Allén, en planerad och välbevarad parkmiljö från 1800-talets början, genom att gränsen mellan parken och stadsbebyggelsen inte blir lika skarp samt att parkytan minskas. Även flera äldre och stora träd behöver tas ned. Det visuella sambandet mellan Rosenlundskanalen och Haga Kyrkoplan blockeras.
- Uppgång från cykelgarage vid Södra Allégatan kommer att innebära en stor konsekvens för den samlade parkmiljön genom att två äldre och storväxta träd tas ned pga schaktning för järnvägstunneln. Trappan minskar parkytan och försvagar Nya Alléns funktion som park och markör mellan den gamla och nya staden.
- Schaktningen för järnvägstunneln inom utvärderingsområdet Haga Kyrkoplan innebär en mycket stor konsekvens för parkmiljö och träd genom nedtagning av äldre och storväxta träd norr om Haga kyrkan. Trädens höjd och volym ger området dess karkatär. Kopplingen och det visuella sambandet mellan Kungsparken och Haga Kyrkoplan är starkt beroende av de stora träd som kommer att tas ned.

Åtgärderna innebär sammantaget en betydande miljöpåverkan.

Kumulativa effekter

De kumulativa effekterna av detaljplanen för Station Haga är konsekvenser av schaktningen för järnvägstunneln. Vid sprängning, pålning, schaktning och borrning kan vibrationer och jordrörelser uppstå som är skadliga för fornlämningar, i det här fallet välbevarade lämningar av yttre befästningverk; fältvall och bankett, vallgraven, bastion Christina Reginas rustbädd samt brofundamentet till Husarbron.

Det går inte att utesluta att byggnader i anslutning till schaktområdet och järnvägstunneln, i samband med såväl byggskedet som driften av Västlänken, kan komma att beröras av vibrationer. Även äldre rustbäddar och grundläggning kan komma att påverkas genom förändrade grundvattennivåer. Inom plangränsen kan exempelvis särskilt kulturhistoriskt värdefulla byggnader så som Haga Kyrkan, fd Stadsbiblioteket, bostadsbebyggelse i kvarteren Enen, Apeln, Boken, Dragonen, Sabeln och Bajonetten samt Handelshögskolans äldre delar komma att påverkas.

Schaktning för järnvägstunneln kan komma att föra med sig kumulativa effekter på träd och parkmiljö. Dels genom angränsande arbetsområden för tillgänglighet till schakten som kan komma att innebära ytterligare nedtagning av träd samt ingrepp i parkmiljön och dels genom att marken torkar ut på grund av förändrade vattennivåer under byggskedet.

SAMMANFATTNING AV KONSEKVENSBEDÖMNING

	A) **Unik grön kil**	**B) Intakt stadsplan**	**C) Parkhistoriskt värdefull miljö**	**D) Historiskt stadsrum**	**E) Visuella samband och siktlinjer**	**F) Den befästa staden (Fornlämningar)**
1. Rosenlundsbron och det norra brofästet	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Mycket stor
2. Pusterviksplatsen - uppgång, torg, kaj, gatan söder om Rosenlundsbron, Norra Allégatan	Måttlig	Ingen	Måttlig	Måttlig	Stor	Mycket stor
3. Del av Kungsparken och Nya Allén	Stor	Ingen	Stor	Stor	Ingen	Mycket stor
4. Kungsparken, uppgång och kollektivtrafikbytespunkt, Parkgatan samt korsningen	Mycket stor	Mycket stor	Mycket stor	Stor	Mycket stor	Mycket stor
5. Uppgång från cykelgarage och Södra Allégatan	Stor	Måttlig	Stor	Marginell	Ingen	Mycket stor
6. Haga Kyrkoplan	Mycket stor	Ingen	Mycket stor	Måttlig	Ingen	Ingen
7. Haga Kyrkogata	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
8. Sprängkullsgatan	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
9. Vasagatan	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
10. Ny byggnad för Handelshögskolan inkl. uppgång (Del av Haga 22:1)	Ingen	Ingen	Ingen	Stor	Stor	Ingen
11. Transformatorstation vid lilla bergsgatan och Haga kyrkogata	Ingen	Ingen	Ingen	Marginell	Ingen	Ingen
12. Rosenlundskanalen och den nya gångbron	Ingen	Ingen	Ingen	Stor	Ingen	Ingen

	G) Handelshögskolan (Fysisk och visuell påverkan)	H) Rosenlundsbron (Fysisk och visuell påverkan)	I) Fd Stadsbiblioteket (Fysisk och visuell påverkan)	J) Hagakyrkan (Fysisk och visuell påverkan)
1. Rosenlundsbron och det norra brofästet	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
2. Pusterviksplatsen - uppgång, torg, kaj, gatan söder om Rosenlundsbron, Norra Allégatan	Ingen	Måttlig	Ingen	Ingen
3. Del av Kungsparken och Nya Allén	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
4. Kungsparken, uppgång och kollektivtrafikbytespunkt, Parkgatan samt korsningen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
5. Uppgång från cykelgarage och Södra Allégatan	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
6. Haga Kyrkoplan	Ingen	Ingen	Ingen	Mycket stor
7. Haga Kyrkogata	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
8. Sprängkullsgatan	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
9. Vasagatan	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
10. Ny byggnad för Handelshögskolan inkl. uppgång (Del av Haga 22:1)	Stor	Ingen	Stor	Ingen
11. Transformatorstation vid lilla bergsgatan och Haga kyrkogata	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
12. Rosenlundskanalen och den nya gångbron	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen

SAMMANFATTNING AV FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

Förslag till åtgärder som minskar den negativa miljöpåverkan

Trots att åtgärder har inarbetats i planarbetet efterhand så innebär ingreppen i stadsrum och bebyggelsemiljön fortfarande en mycket stor påverkan på det kulturhistoriska berättarinnehållet och stadsrummens karaktär. Följande åtgärder kan bidra till att minska den negativa miljöpåverkan:

- Detaljplanen möjliggör ett oåterkalleligt borttagande av fornlämningar som inte kan mildras. För att spara så mycket som möjligt av lämningar av vallgraven och de yttre befästningarna förutsätts att schaktets bredd hålls till ett minimum.
- Lämningarnas träkonstruktioner (till exempel rustbäddar) ska säkras samt befintliga byggnaders rustbäddar i Haga och Vasastaden, så att de inte torkar ut på grund av förändrade grundvattennivåer som kan uppstå under arbetet med Västlänken.
- Vid sprängning, pålning, schaktning och borrning kan vibrationer och jordrörelser uppstå som är skadliga for fornlämningar. En risk som måste beaktas genom lämpliga åtgärder är kompaktering av kulturlager som pressas samman vid till exempel tung trafik vid byggarbetsfasen.
- Exploatering inom planområdet kräver vidare arkeologiska förundersökningar med förtätade sökschakt. Även komplettering med marinarkeologi i Rosenlundskanalen krävs för att utreda lämningarnas bevarandegrad där. Området för kanalen är inte undersökt. Syftet är att öka kunskapen om befästningarnas konstruktion och hur de användes för att utreda lämningarnas fulla vetenskapliga och pedagogiska potential.
- Den historiska information om stadens befästningsanläggningar som framkommer under genomförandet ska framhävas vid planeringen av det uppschaktade områdets nygestaltning med syfte att förstärka läsbarheten av viktiga historiska skikt. Detta kan till exempel tillämpas i gestaltningen för den nya bron och i återskapandet av påverkade delar av Kungsparken.
- Om arbetsytor och byggnation i innebär bortschaktning av grönytor eller träd ska dessa återplanteras.

Inom utredningsområdet möts fyra kulturhistoriskt värdefulla och känsliga stadsrum: vallgravsstråket med Nya Allén, Haga Kyrkoplan, Haga och Vasastaden. De samspelar men har samtidigt egna starka karaktärer och bär på berättelser om stadens historia och utveckling.

Grönstruktur
När Göteborg expanderade utanför befästningsgördeln i början av 1800-talet gjordes de gamla befästningsvallarna om till ett brett parkbälte som därmed skilde den gamla staden innanför Vallgraven från den nya staden utanför. På liknande sätt avsattes nuvarande Haga Kyrkoplan som en park som skilde den äldre arbetarestadsdelen Haga från den nya Vasastaden. Den första parken omkring Hagakyrkan (uppförd 1859) anlades på 1850-talet. Områdets norra del var då tänkt som ett torg. När Stadsbiblioteket (idag Samhällsvetenskapliga biblioteket) uppfördes på 1890-talet gjordes hela området om till park, med kyrkan och biblioteket som två solitärer.

Stadsplan
Utredningsområdet är stadsbyggnadshistoriskt intressant med en välbevarad stadsplan från huvudsakligen 1800-talets andra hälft. Stadsplanemönstret domineras av 1866 års stadsplan inspirerad av det parisiska esplanadsystemet vilket illustrerar 1800-talets stadsbyggnadsideal. Planen är än idag tydligt avläsbar i området med sitt rutnätsmönster som strålar ut från Vallgraven med långa, raka gatuperspektiv som ramar in de rektangulärt formade kvarteren. Den berörda delen av Haga planlades tidigare, men präglas på samma sätt av en rutnätsplan med ett gatunät som följer raka linjer.

Bebyggelse
Bebyggelsen inom utredningsområdet illustrerar olika exploateringsfaser. Området domineras av bebyggelse från 1800-talets andra hälft (se orange markeringar på karta nedan) som bär på berättelser om olika sociala grupper och deras levnadsvillkor. Här finns bostadsbebyggelse som utformades för olika samhällsskikt och Haga Kyrkoplan fungerar som ett tydligt avbrott mellan den borgerliga stadsdelen Vasastaden och arbetarstadsdelen Haga. På Haga Kyrkoplan står Hagakyrkan som uppfördes för den kraftigt växande befolkningen i Haga vid mitten av 1800-talet. Området speglar också universitetsstaden Göteborgs utveckling genom fd stadsbiblioteket och senare tillkomna universitetsbyggnader från 1900-talets andra hälft.

Bebyggelsen är dessutom arkitekturhistoriskt intressant då den ger uttryck för olika stilepoker. Främst exponeras det sena 1800-talets byggande i form av friliggande monumentalbyggnader, rikt dekorerad stenstadsbebyggelse och tidstypiskt utformade landshövdingehus. Här finns också exempel på senare tillskott genom den modernistiska Handelshögskolan och senare postmoderna infills.

Fornlämningar
Den norra delen av undersökningsområdet ingår i det f d befästningsstråket och är en del av fornlämningen Göteborg 216:1 som utgör en helhet med mycket högt kulturhistoriskt värde och ingår som en väsentlig del i riksintresset. Dessutom ingår delar av stadsdelen Haga i fornlämningen Göteborg 216:1. Den aktuella lämningen utgör fast fornlämning och skyddas av KML. I området finns bl a rester av äldre bastioner uppförda i den holländska befästningsskolan och raveliner samt den äldre yttre befästningsvallen (glascisen) uppförd efter Dahlberghs idéer som Kungsparken idag är anlagd på. Vid arkeologiska undersökningar har man även påträffat brofästet efter Husarbron, föregångaren till nuvarande Rosenlundsbron.

HISTORIK

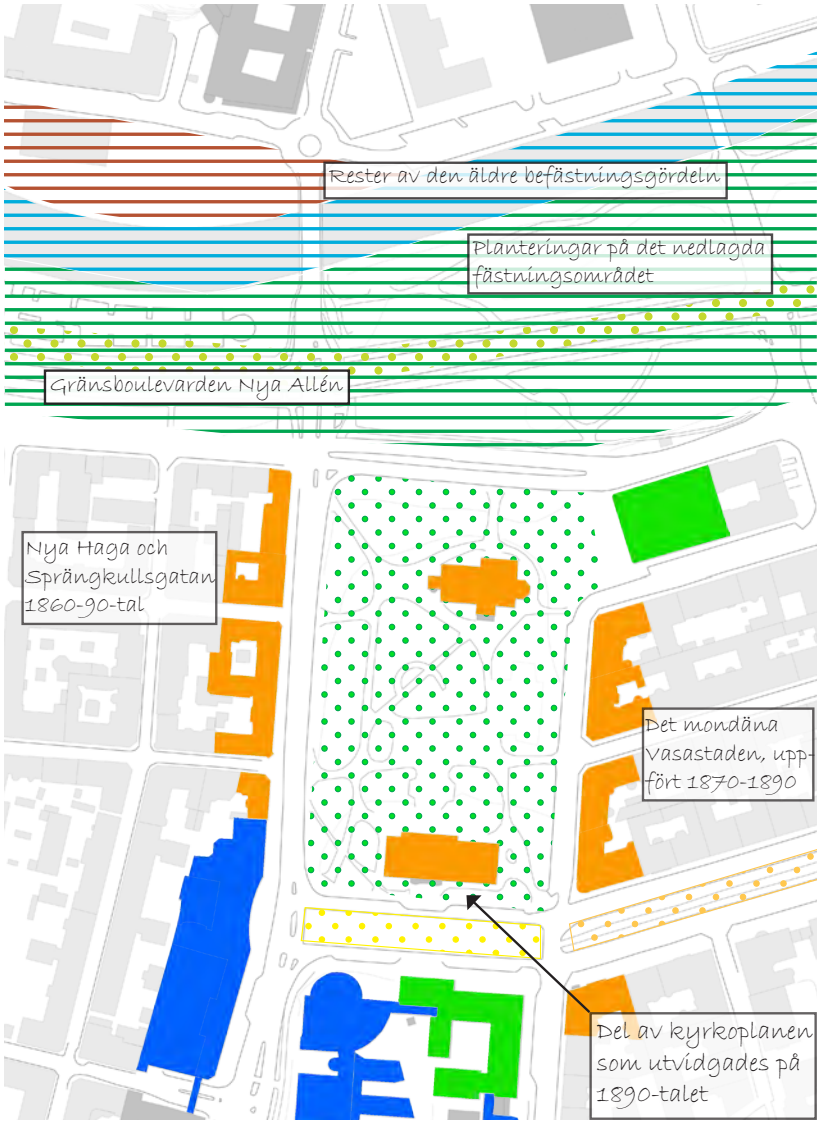

Illustrationen visar ålder på byggnader och miljöer.

Hagakyrkan sett från Spängkullsgatan. Platsen har en lång kontinuitet som rekrationsområde. Här syns kälkåkande göteborgare kring sekelskiftet 1900. (Källa: Göteborgs stadsmuseum)

- Byggnader 1850-1899
- Byggnader 1930-1969
- Byggnader 1970-IDAG
- Nya Allén, 1823
- Kungsparken 1840-tal (f d yttre befästning)
- Kyrkoplan 1850-tal
- Vasagatans allé, 1860-tal
- Förlängning av Vasagatans allé, 1890-tal
- Rosenlundskanalen, uträtad 1860-tal
- Kajgata från 1860-tal

Haga Kyrkoplan kopplas samman med Kungsparken och Nya Allén genom slänten med trädplanteringar. Utmed gången på kyrkans norra långsida bildas efter lövsprickningen i det västra avsnittet ett intimt och skyddat grönt rum där staden på vissa punkter nästan helt försvinner ur synfältet.

BEFINTLIGT SKYDD

Riksintresse för kulturmiljövården

Utredningsområdet Haga Kyrkoplan med omgivning utgör sammantaget en mycket känslig kulturmiljö. Hela utredningsområdet ligger inom riksintresse för kulturmiljövården (Miljöbalken 3 kap.) Göteborgs innerstad O 2:1-5. Utredningsområdet berörs av tre riksintresseområden; ”*Staden inom vallgraven med parkbältet”, ”Haga – Masthugget”* och ”*Vasastaden med omnejd*”.

Staden inom vallgraven med parkbältet

Uttryck för riksintresset:
”(...)1600-talets stadsbyggande, med landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan, med omgivande befästningsgördel och vallgrav (...) Det tidiga 1800-talets stadsnydaning med stadsarkitekt Carl W. Carlbergs nyklassicistiska stenstad inom vallgraven och det bälte av ny bebyggelse och planteringar som uppstod på det nedlagda fästningsområdet enligt Carlbergs plan 1808. Längs vallgravens insida kajgator, öppna platser och salutorg samt byggnadskvarter för bostäder och offentliga byggnader. Längs utsidan parker och gränsboulevarden Nya Allén.”

Haga

Uttryck för riksintresset:
”(...)1600-talets stadsbyggande, med landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan, med omgivande befästningsgördel och vallgrav, och den regelbundet planerade förstaden Haga med sin enklare rutnätsplan.(...) Mönstergilla arbetarbostäder i tegel i Haga och Annedal, och traditionella trähus blandade med stadsmässiga landshövdingehus. Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv.”

Vasastaden

Uttryck för riksintresset:
”(...) Det sena 1800-talets storstadsomdaning och -utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdselteknik, spridningen av olika verksamheter och skilda sociala gruppers levnadsförhållanden. (...)De stora utvidgningsområdena med planmönster, tät stenstadsbebyggelse, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar. Det mondäna Vasastaden - Lorensberg - Heden, med breda, trädplanterade huvudgator som Kungsportsavenyn och Vasagatan, de palatslika ”parkkvarteren” och den storstadsmässiga, slutna kvartersbebyggelsen med institutioner insprängda bland hyreshusen. (…) Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker,(...).”

Skyddad bebyggelse
Byggnaderna i parken samt den omgivande bebyggelsen i Haga och Vasastaden har höga kulturhistoriska värden och flera av byggnaderna är försedda med skyddsbestämmelser i detaljplan. Byggnaderna längs Sprängkullsgatan och Haga Kyrkogata är exempelvis försedda med skydd i gällande detaljplaner. Hela området, inklusive t ex f d Stadsbiblioteket och delar av Handelshögskolan, är upptagna i Göteborgs bevarandeprogram och där klassade som kulturhistoriskt värdefulla.

Fornlämningar
Den norra delen av undersökningsområdet ingår i det f d befästningsstråket och är en del av fornlämningen Göteborg 216:1 som utgör en helhet med mycket högt kulturhistoriskt värde och ingår som en väsentlig del i riksintresset. Dessutom ingår delar av stadsdelen Haga i fornlämningen Göteborg 216:1. Den aktuella lämningen utgör fast fornlämning och skyddas av KML.

Vid arkeologiska förundersökningar i samband med byggnationen av Götatunneln påträffades bl a en mindre rest av bastion Regeringen, vid foten av Otterhällan. Man påträffade ävenen en del av kurtinen som förband bastion Regeringen och Hållgårdsbastionen. En arkeologisk förundersökning gällande Haga/Rosenlund under 2014 (Arkeologisk rapport 2014:13 Göteborgs stadsmuseum) påvisar mycket välbevarade lämningar av yttre befästningsverk i form av fältvall och bankett samt inre befästningsverk i form av rustbädd till bastion Christina Regina. Därutöver påträffades ett intakt brofundament till Husarbron, uppförd 1835 och riven 1864. Enligt bedömning är det högst sannolikt att större delen av dessa lämningar, som de ser ut i det historiska kartmaterialet, ligger kvar inom undersökningsområdet. Detta bör avspeglas i gestaltningen av området efter att Västlänken och Station Haga har anlagts. Exploatering av aktuell yta kräver vidare förundersökningar med förtätade sökschakt.

KULTURMILJÖVÄRDEN

Föreliggande kulturmiljöbeskrivning utgör en sammanfattning av utredningsområdets kulturhistoriska värden hämtat från "Kulturmiljöunderlag för detaljplaner inför Västlänken, Fördjupad kulturmiljöbeskrivning för Haga Kyrkoplan med omgivning", (Antiquum och Tyréns) samt "PM; Kanalrummet mellan Rosenlundsbron och Viktoriabron. Kulturmiljöbeskrivning" (Holmström). Dessa utgör en fördjupad beskrivning av riksintressets bärande värden.

Haga Kyrkoplan med omgivning är sammantaget ett mycket kulturhistoriskt värdefullt och känsligt stadsrum. Sammantaget är utredningsområdet som helhet välbevarat och bär på flera berättelser om Göteborgs utbyggnad, från grundandet på 1620-talet och etablerandet av Haga förstad till utläggningen av parkbältet på de fd befästningarna under 1800-talet, Hagakyrkan och kyrkoplanens tillkomst på 1850-talet, byggandet av stenstaden utanför vallgraven vid 1800-taletes slut och universitetets framväxt från sekelskiftet 1900 fram till idag. Det innehar därigenom ett stort stadsbyggnads- och stadsplanehistoriskt värde vilket utgör en väsentlig del i motiveringen till de tre respektive riksintresseområdena.

På följande sidor redogörs för utredningsområdets centrala kulturhistoriska värden. Värdena har delats in i sex olika teman:
A) Unik grön kil som åskådliggör historien
B) Intakt stadsplan med inspiration från kontinenten
C) Park- och trädgårdshistoriskt värdefull miljö
D) Ett viktigt historiskt rum präglat av 1800-talets ideal
E) Viktiga visuella samband
F) Den befästa staden

Dessutom ingår särskilda beskrivningar av fyra byggnadsverk. Dessa är:
G) Handelshögskolan
H) Rosenlundsbron
I) fd Stadsbiblioteket
J) Hagakyrkan

Av dessa utgör temana A-F konkretisering av riksintresset för kulturmiljövård. Dessutom ingår Rosenlundsbron (H) Hagakyrkan (J) och fd Stadsbiblioteket (I) som viktiga delar.

A) Unik grön kil åskådliggör historien

Den gröna kil som Kungsparken och kyrkoplanen utgör är unik i Göteborg och utgör en kulturhistoriskt synnerligen värdefull miljö som bär på flera viktiga berättelser om staden och har stora rekreations- och upplevelsevärden.

- Den gröna kilen har en *viktig funktion som markör mellan stadens olika utbyggnadsfaser* (den gamla staden innanför vallgraven och den nya staden utanför) *samt mellan två skilda sociala livsrum* (arbetarstadsdelen Haga och det borgerliga Vasastaden). Karaktären av en grön kil kan lätt spolieras av ny bebyggelse i parken så att kontrasten mot de omgivande kvarteren försvagas.
- Haga Kyrkoplan är särskilt intressant som *den enda plats i staden där vallgravens grönska drogs in i den täta kvartersstaden*. Kopplingen och det visuella sambandet mellan Kungsparken och kyrkoplanen är därför oerhört viktigt att uppmärksamma. Centralt i sammanhanget är de långa siktlinjerna längs Sprängkullsgatan och Haga Kyrkogata samt de stora träden.

B) Intakt stadsplan med inspiration från kontinenten

- Större delen av utredningsområdet präglas än idag av *1866 års stadsplan, inspirerad av det parisiska esplanadsystemet, vilken är i det närmaste oförändrad*. Den tydliga rutnätsplanen med slutna kvarter samt den boulevardliknande Vasagatan är därför mycket känslig för förändringar.
- Haga Kyrkoplan, Vasagatan med sin allé och Kungsparken ingår i det rutnät av gröna stråk som utgjorde *en fundamental del i 1800-talets stadsplaneideal och ansluter till samtida ideal så som de tillämpades i andra storstäder på kontinenten.* Det är väsentligt att Vasagatans trädgrönska fortsatt upplevs stå i förbindelse med kyrkoplanens vegetation.

C) Park- och trädgårdshistoriskt värdefull miljö

- Nya Allén och Kungsparken är en sammanhållen park och *ett av de mest framträdande dragen i Göteborgs stadsmiljö*. Parkmiljön är mycket känslig för ytterligare ingrepp eller störningar.
- Flera av *de stora och imponerande träden* i Kungsparken och på kyrkoplanen är ursprungliga från tiden då området iordningställdes och representerar ett stort historiskt värde samt bidrar till att ge parkerna en karaktär av ålderdomlighet. De är därför viktiga att bevara.
- Haga Kyrkoplan har en tydlig karaktär av *”park med infogade solitärbyggnader”* med en skarp gräns mot intilliggande bostadskvarter. Eftersom kyrkoplanen är förhållandevis liten riskerar ytterligare bebyggelse att förskjuta karaktären till ”bebyggt område med omgivande grönska”. Kyrkoplanen är därmed *mycket sårbar för ytterligare förminskning* och gränsen mellan parken och stadsbebyggelsen bör vara så skarp som möjligt och inte suddas ut genom byggnader eller andra element.
- Solitärbyggnaderna och de intilliggande fasaderna samt de höga träden och platsens relativa höjdläge skapar en tydlig rumskänsla. *Kyrkoplanen är därmed mycket känslig för uppförande av ytterligare bebyggelse*.
- Kungsparken anlades på de f d yttre befästningar tillhörande fästningen Göteborg. Detta innebär att *den äldre fältvallen och parken är ofrånkomligt historiskt länkade till varandra*.

D) Ett viktigt historiskt rum präglat av 1800-talets ideal

- Platsen domineras av bebyggelse från 1800-talets andra hälft med tidstypisk gestaltning som illustrerar tidens ideal för såväl enkla arbetarbostäder i Haga som pampiga borgarbostäder i Vasastaden och monumentala institutionsbyggnader i kyrkoparken. *Detta historiska rum är i princip ostört av senare tiders tillägg. Den är därmed ytterst känslig för ytterligare tillägg*.
- Bebyggelsen och områdets karaktär med *höga arkitektoniska anspråk, konstnärligt rik utformning och hantverksmässiga detaljer* är mycket viktig att bevara. Material och form är särskilt viktiga komponenter att ta hänsyn till i den känsliga miljön. Platsen omges av byggnader huvudsakligen uppförda i *gedigna material* så som sten, tegel samt trä med *omsorgsfullt utformade detaljer*. Färgskalan bör fortsatt präglas av tidstypiska, *dämpade kulörer* i huvudsakligen jordfärger som beige och bruna toner.
- De välbevarade husen utmed Sprängkullsgatan och Haga Kyrkogata utgör *viktiga fonder som ger Haga Kyrkoplan en historisk inramning.* Bebyggelsen är därför känslig för förändringar och moderna tillägg som förtar stråkens fondverkan. *Hörnhusen är särskilt känsliga* eftersom dessa på ett tydligt sätt länkar samman kvarteren och skapar entréer in i området.

- Rosenlundskanalen med kajer, gamla belysningsstolpar, Rosenlundsbron och Feskekôrkan ger området en stark prägel av 1800-tal.

E) Viktiga visuella samband och siktliner

- ***Utblickar**:* Idag har man från Haga Kyrkoplan fri sikt mot Haga med Skansen Kronan i fjärran, Hagakyrkan, Vasastaden och Rosenlundskanalen och Kungshöjd i fjärran. *Därmed kan man i ett slag uppleva en stor del av Göteborgs historia*. De öppna siktfälten är viktiga för såväl den historiska upplevelsen av platsen som för de visuella sambanden och är därmed känsliga för förändringar.
- ***Inblickar***: Det visuella sambandet mellan Haga Kyrkoplan och Kungsparken och *dess karaktär av en grön kil upplevs särskilt starkt från Rosenlundskanalens kajkant*. Detta visuella samband är viktigt att vidmakthålla.
- ***Siktlinjer***: Haga Kyrkoplan markeras, och ramas in, av de långa siktlinjerna längs Sprängkullsgatan, Haga Kyrkogata och den pampiga Vasagatan. Dessa siktlinjer *utgör en viktig del av kyrkoplanens inramning och de kopplar även samman Haga Kyrkoplan med Kungsparken, Nya Allén och Vasagatan*. Siktlinjerna är mycket känsliga för förändringar.

F) Den befästa staden

Den norra delen av undersökningsområdet ingår i det f d befästningsstråket och är en del av fornlämningen Göteborg 216:1 med ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Här finns lämningar efter bastionen Christina Regina som tillsammans med Hållgårdsbastionen och Regeringen utgjorde en del av den lägre befästningslinjen. Dessa tre bastioner är de enda lämningarna efter den Holländska fortifikationsskolan från 1630-tal till 1640-tal. Mellan Bastionerna Regeringen och Christina Regina fanns en kaponjärgrav, en skyttegrav och förbindelselänk med Skansen Kronan. När befästningarna delvis revs i början av 1800-talet ändrades vallgravens vinklade form och rätades ut för att övergå i Rosenlundskanalen. Här kan dock finnas lämningar av vallgravens tidigare sträckning och yttre vallar.

Även det som idag utgör Kungsparken är en del av fd befästningsstråket. Fältvallen (sk glacis) fungerade som en yttre befästning, dvs en lågt sluttande jordvall framför vallgraven och den betäckta vägen i en fästning. Vallen var uppbyggd av jord- och lermassor.

Inom området för nuvarande Pusterviksplatsen har ett intakt brofundament till Husarbron (1835-64) påträffats.

G) Handelshögskolan

Handelshögskolan i Göteborg består av åtta olika byggnadskroppar tillkomna åren 1951, 1994 och 2009. De äldre byggnaderna, ett höghus mot Vasagatan samt en tegellänga längs Vasagatan/Haga Kyrkogata, uppfördes efter ritningar av den välkände arkitekten Carl Nyrén och är resultatet av en omfattande arkitekttävling.

Högkvalitativ 50-talsfunkis
Genom sin tidstypiska utformning i högkvalitativ 1950-talsfunktionalism med gedigna material, enkla byggnadsvolymer och avskalat formspråk besitter Handelshögskolans äldre delar ett högt arkitekturhistoriskt värde. Detta förstärks av det faktum att Handelshögskolan var inledningen till den unge Carl Nyréns strålande karriär och starten för hans egen verksamhet. Nyrén var en ledstjärna i svensk arkitektur under flera decennier under sin långa karriär. I Handelshögskolan speglas tydligt ett av Nyréns ledord: enkelhet. Här kommer också Nyréns lek med skalförskjutningar tydligt till uttryck genom kombinationen av ett höghus och ett låghus. Likaså illustrerar byggnaden ljusets betydelse i Nyréns arkitektur – något som kom att bli hans tydligaste kännetecken. Tegellängornas gårdsfasader med glasade gallerigångar ger uttryck för att ljuset var mer än en praktikalitet för Carl Nyrén, det var en egenskap att gestalta. Även interiört uppvisar byggnaderna höga arkitektoniska ambitioner med exklusiva material så som den marmorklädda vestibulen i höghuset, marmorgolv, smäckra räcken och delvis bevarad inredning så som bänkar med kalkstenssitsar mm.

Universitetsstaden
Handelshögskolan bär sammantaget även ett samhällshistoriskt värde då komplexet är en del i berättelsen om universitetsstadens framväxt och utveckling. Detta förstärks ytterligare av intilliggande byggnader med koppling till universitetet så som Kurs- och tidningsbiblioteket och Campus Haga.

H) Rosenlundsbron

Rosenlundsbron byggdes 1883 som en svängbro och ingick i stadens utbyggnad söderut. Den ersatte en tidigare välvd stenbro, benämnd Husarbron. En ny broöverbyggnad i samma läge utfördes år 1921. Denna byttes i sin tur år 1999. Den nuvarande Rosenlundsbrons kvaliteter kan summeras i fyra punkter:

Industrisamhällets nya möjligheter
Broöverbyggnadens konstruktion och material återspeglar det framväxande industrisamhällets nya möjligheter till att kunna bygga längre, starkare och lättare brospann, en utveckling där Göteborg tidigt intog en ledande position. Såväl konstruktion som material har ett stort kulturhistoriskt värde, förhållanden som förstärks av det välexponerade läget.

Anpassning till omgivningen
Brons utformning passar väl in i de intima och småskaliga omgivningarna. Detta kommer till uttryck i brons färg och form. Brons gröna kulör smälter ihop med det omgivande stadslandskapet. Som ett värdefullt andrum från den hetsiga och larmande trafiken har det vid Rosenlundsbrons norra landfäste anordnats en nedsänkt mindre platsbildning.

Svängbarhet
Brons svängbarhet står som en viktig symbol för Göteborgs tidigare behov av inre sjöfart. Även om vridmekaniken nu är tagen ur drift sedan länge har man vid senaste ombyggnaden medvetet sett till att en framtida öppningsbarhet är möjlig.

Detaljrikedom
Brons bevarade uttryck med genomarbetade detaljer i granit, gjutjärn och smiden har ett tydligt estetisk värde. Till detta kommer de eleganta och tidlösa belysningskolonnerna som är placerade som entréposter vid brons på- och avfarter och nitarnas textur är ett konstverk i sig.

I) Fd Stadsbiblioteket

Fd stadsbiblioteket uppfördes efter ritningar av arkitekt Hans Hedlund och invigdes i oktober 1900. Ursprungligen var byggnaden symmetrisk till sin form, men byggdes år 1926 ut åt öster.

Högkvalitativ arkitektur
Byggnaden följer samtidens internationella retarderade stilideal och utgör således ett intressant arkitektoniskt tidsdokument. Den höga ambitionen kommer till uttryck genom fasadens omsorgsfulla komposition och genomarbetade arkitektoniska motiv. Biblioteket är ett av Hedlunds mest välkända byggnadsverk och dess exponerade placering i stadsrummet bekräftar dess kontextuella betydelse.

Ett incitament till universitetsstaden
Biblioteket bär ett samhällshistoriskt värde då byggnaden är en del i berättelsen om universitetsstadens framväxt och utveckling. Byggnaden utgör idag ett incitament för vår samtida universitetsstad, och är en viktig representant för det sena 1800-talets utbildningsambitioner.

Socialhistoriskt och miljöskapande tidsdokument
Byggnaden står friställd, och dess monumentala karaktär bekräftar platsen framför biblioteket som sluter rummet mot Vasagatan. Samtidigt bildar byggnaden en fond som definierar Haga Kyrkoplan mot söder.

Kyrkoplanen har sedan mitten av 1800-talet utgjort ett gemensamt gränsland mellan 1600-talets arbetarförstad Haga och det sena 1800-talets borgarstadsdel Vasastaden. Bebyggelsen som omger parken berättar om stadens olika exploateringsfaser och kulturella och sociala utveckling.

J) Hagakyrkan

Hagakyrkan invigdes år 1859 och uppfördes efter ritningar av arkitekt Adolf Wilhelm Edelswärd.

KULTURMILJÖVÄRDEN

Arkitektoniskt tidsdokument

Kyrkobyggnaden är en av de första nygotiska kyrkorna uppförda i Sverige och har stått förebild för flera efterkommande byggnadsverk i landet, och utgör därmed ett mycket värdefullt arkitekturhistoriskt tidsdokumentet.
Kyrkobyggnaden är också en intressant representant för arkitekt A W Edelsvärds arbete.

Starkt identitetsskapande kyrkomiljö

Kyrkan står friställd i kyrkoplanets norra ände som här reser sig något från gatunivån i Nya Allén och Sprängkullsgatan. Miljön kring kyrkobyggnaden domineras av ett flertal äldre träd som bidrar till platsens historiska dignitet. Den omsorgsfullt utformade och associationsrika kyrkobyggnaden har tillsammans med sin omslutande parkmiljö en starkt identitetsbildande funktion i stadslandskapet. Kyrkobyggnaden och de omgivande träden bildar en symbiotisk enhet i starkt beroende av varandra såväl upplevelsemässigt som med hänsyn till förståelsen av den ursprungliga arkitektoniska idén. Sambandet mellan kyrkobyggnaden och kyrkotomtens grönska blir därmed unikt.

Stadsplaneideal och stadsbyggnadshistorik

Hagakyrkan, som med sin kyrkotomt i norra delen av kyrkoplan ingår som en platsbildning i 1866 års plan, bidrar också till berättelsen om 1800-talets stadsplaneideal och stadens olika utbyggnadsfaser. Kyrkoplanen utgör en markör mellan 1600-talets arbetarstadsdel, och det mer påkostade sena 1800-talets stenstad.

En grön kil mellan olika utbyggnadsskeden samt mellan bostadsområden för olika sociala skikt.

Arbetarstadsdelen Haga med välbevarad stadsplan och tidstypiska landshövdingehus och äldre trähus.

Det mondäna Vasastaden med välbevarad stadsplan från 1866 och pampiga bostadshus för de välbärgade.

Sammanhållet universitetsområde med byggnader från skilda tider som illustrerar universitetsstadens framväxt och utveckling.

Kajanläggningar och bro som minner om tiden då kanalerna var en viktig del i hamnstaden Göteborg.

Den befästa staden representeras genom det fd befästningsstråket med lämningar efter bl a bastionen Kristina Regina och fältvallen.

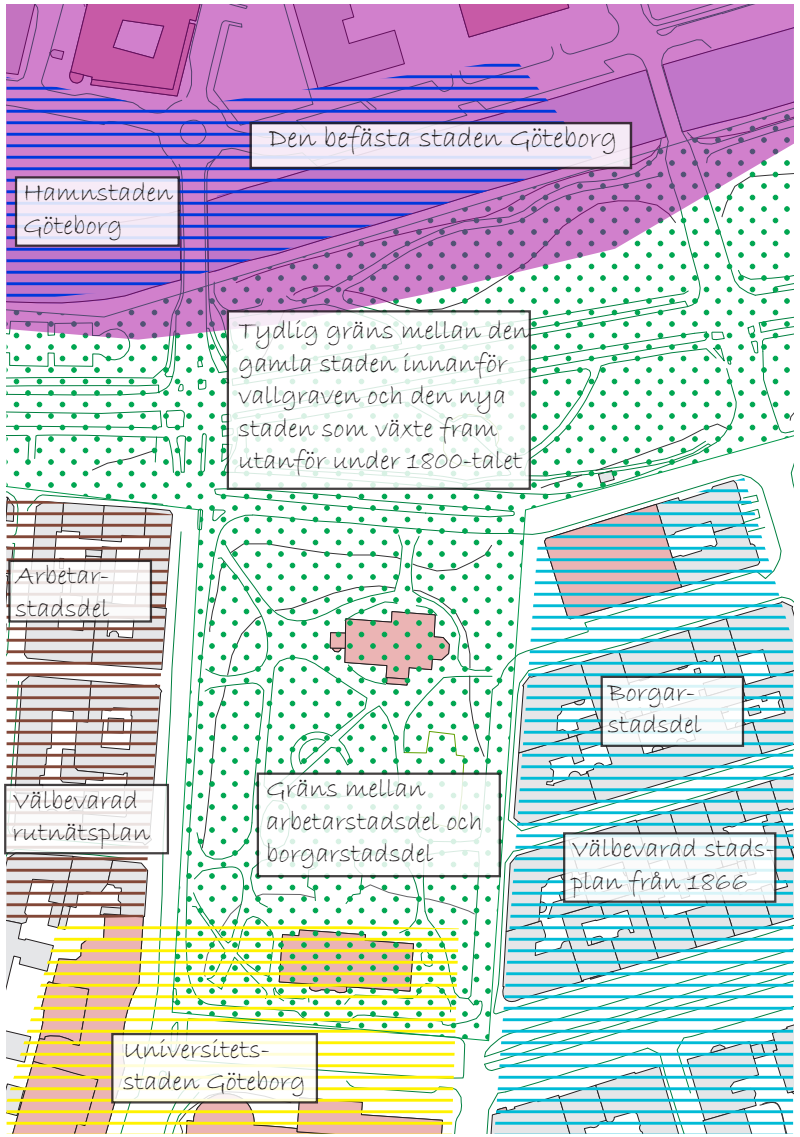

Illustration över områdets berättarinnehåll. Antiquum

KULTURMILJÖVÄRDEN

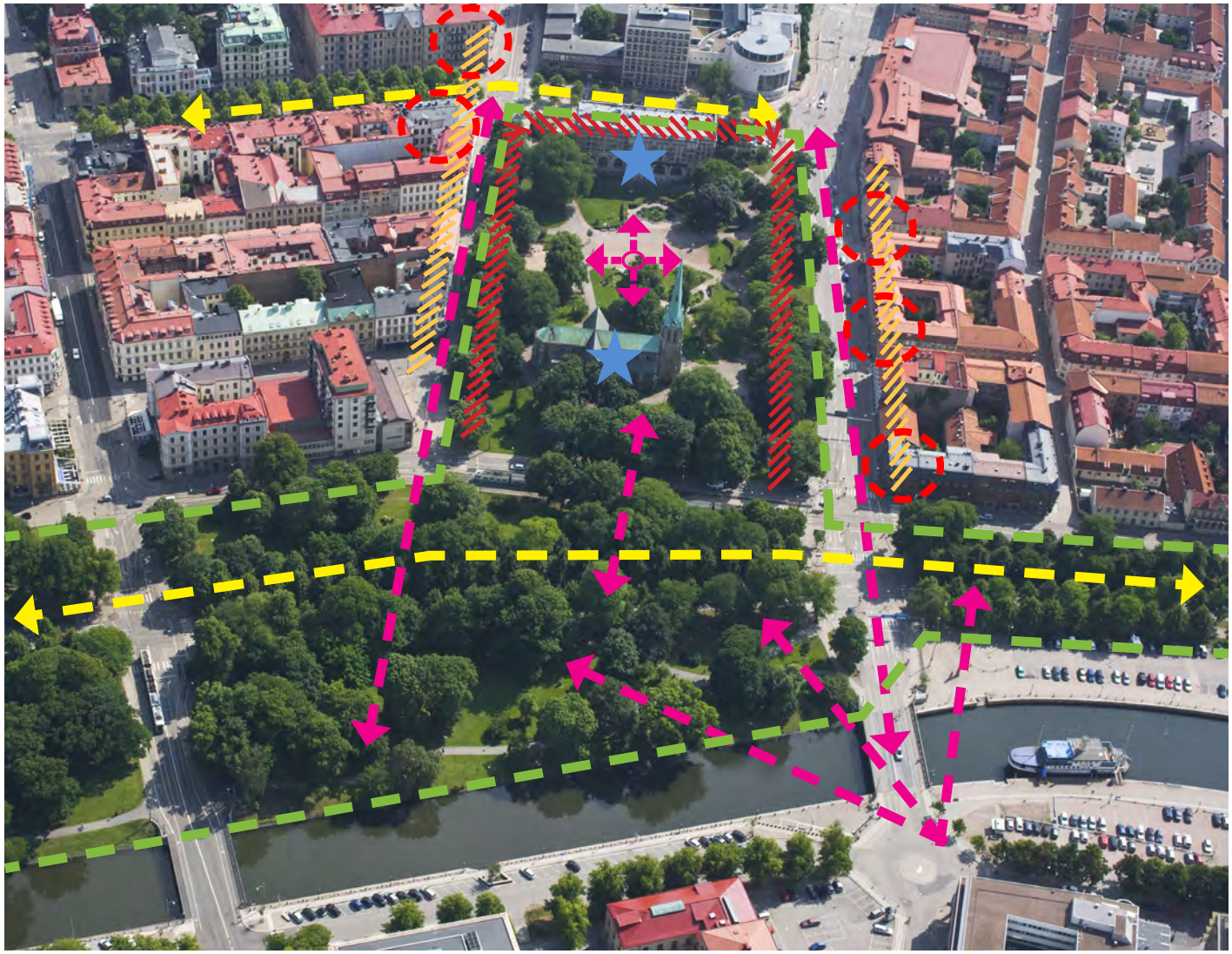

Illustration över områdets mest centrala kulturhistoriska värden. Antiquum

Miljön som helhet är mycket värdefull och känslig. Dessutom innehåller den flera i sig själva kulturhistoriskt mycket värdefulla byggnader.

- *Grön kil och sammanhållen parkmiljö med flera gamla och imponerande träd*
- *Skarp kontrast till den täta stadsbebyggelsen*
- *Viktigt alléstråk med obruten siktlinje*
- *Viktiga siktlinjer och visuella samband med sammankopplande funktion*
- *Öppna siktfält som ger tillgång till stora delar av Göteborgs historia*
- *Monumentalbyggnader med starkt karaktärsgivande egenskaper*
- *Viktig fondverkan*
- *Särskilt viktig hörnbyggnad*

AKTUELLT PLANFÖRSLAG

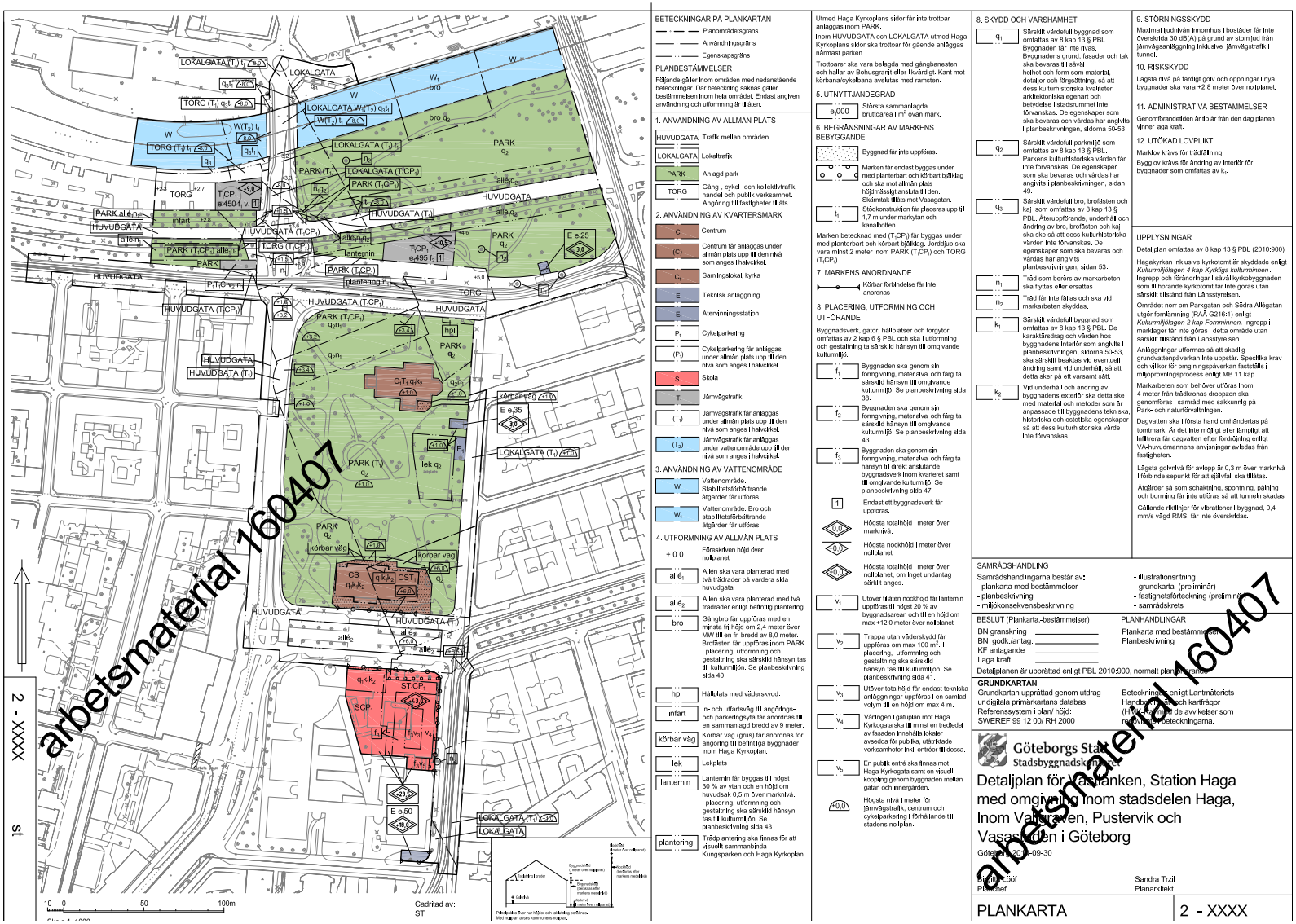

Detaljplan för Västlänken, Station Haga. SBK april, 2016

Detaljplanen innebär att uppgångar och tekniska anläggningar tillhörande Västlänkens Station Haga samt offentliga rum i anslutning till dessa får anläggas. Planen möjliggör även utbyggnad av nya verksamhetsytor för Handelshögskolan. Byggnationen innebär rivning av en del av kvarteret – det låga tegelhuset i korsningen Haga Kyrkogata - Vasagatan. I den nya byggnaden avses Station Hagas södra uppgång, samt vissa tekniska anläggningar integreras. Kvarterets tidstypiska höghus får skydds- och varsamhetsbestämmelser. En transformatorstation från den delen av kvarteret som påverkas av nybyggnation flyttas samtidigt till sydöstra hörnet av samma fastighet.

I norra delen av planområdet möjliggör detaljplanen att uppgångar och tekniska anläggningar för Västlänkens Station Haga får uppföras på Pusterviksplatsen samt i Kungsparken mellan Nya Allén och Parkgatan. Planen möjliggör även en trappa utan väderskydd ned till cykelgaraget.

Större delen av planområdet ovan mark omfattar Kungsparken och Haga Kyrkoplan, där vikten ligger på bevarandet av parkerna och de två solitärbyggnader som ligger inom Haga Kyrkoplan – Hagakyrkan och Samhällsvetenskapliga biblioteket. Parkerna, byggnaderna och även Rosenlundsbron får skydds- och varsamhetsbestämmelser.

Gatorna inom planområdet behåller huvudsakligen sin nuvarande markanvändning och nuvarande bredder. Parkgatan och Södra Allégatan breddas något åt norr för att säkerställa god framkomlighet för kollektivtrafik samt utbyggnad av kollektivtrafikhållplatsen intill uppgången i Kungsparken.
Då hela planområdet omfattas av värdefull och känslig park- och kulturmiljö och dessutom är av riksintresse för kulturmiljövård, införs utformningsbestämmelser för de nya tilläggen.

Förtydliganden

För byggandet av järnvägstunneln tas en särskild detaljplan fram, se diarienummer 0635/11. Detaljplanerna för stationerna kommer att ersätta denna för respektive planområde då de har antagits vilket innebär att konsekvenserna för järnvägstunneln bedöms även i föreliggande kulturmiljöbilaga. Under Nya Allén/ Kungsparken och Parkgatan byggs tunneln i lera, vilket innebär öppet schakt.

Utvärderingsytor

1. Rosenlundsbron och det norra brofästet,
2. Pusterviksplatsen - uppgång, torg, kaj, gatan söder om Rosenlundsbron, Norra Allégatan
3. Del av Kungsparken och Nya Allén,
4. Kungsparken, uppgång och kollektivtrafikbytespunkten, Parkgatan samt korsningen
5. Uppgång från cykelgarage och Södra Allégatan
6. Haga Kyrkoplan,
7. Haga Kyrkogata,
8. Sprängkullsgatan,
9. Vasagatan,
10. Ny byggnad för Handelshögskolan inkl. uppgång (del av Haga 22:1)
11. Transformatorstation vid Lilla Bergsgatan och Haga kyrkogata
12. Rosenlundskanalen och den nya gångbron

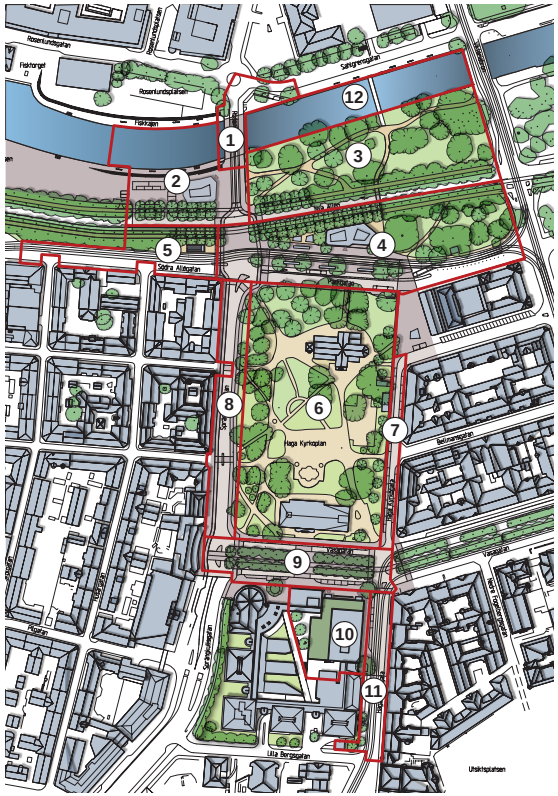

DETALJPLANENS KONSEKVENSER FÖR HAGA KYRKOPLAN MED OMGIVNING

1. Rosenlundsbron och det norra brofästet

Aktuellt planförslag

Bro och brofäste

Brons nuvarande läge och utsträckning befästs i detaljplanen. Användningen för bron och gatan norr om bron anges till lokaltrafik, LOKALGATA. För bron anges vattenområde där bro och stabilitetsförbättrande åtgärder får utföras, W_1.

Järnvägstunnel under mark

Utvärderingsytan ligger inom korridoren för järnvägstunneln varför järnvägsändamål får anläggas under vattenområde (T_2). Rosenlundsbron kommer att demonteras under bygget av Västlänken och ska därefter återuppföras.

Placering, utformning och skydd av kulturvärden

I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

Därutöver förses bron samt kajen vid norra brofästet med skyddsbestämmelse q_3 "Särskilt värdefull bro, brofästen och kaj", som anger att återuppförande, underhåll och ändring ska ske så att deras kulturhistoriska värden inte förvanskas.

Ett genomförandeavtal med Trafikverket säkerställer att återuppförandet sker "så att det kulturhistoriska värdet på och kring bron bibehålls". Ett kunskapsunderlag för detta, med karaktärisering av Rosenlundsbrons kulturhistoriska, arkitektoniska och upplevelsemässiga kvaliteter, har tagits fram av Industriminnesbyrån, 2014.

Åtgärd och effekt

Åtgärderna har bedömts få följande effekter för kulturmiljön:

- En stor effekt då bygget av järnvägstunneln innebär att Rosenlundsbron måste demonteras. Risken för förvanskning hanteras genom genomförandeavtal med Trafikverket och framtaget kunskapsunderlag.
- En stor effekt på lämningar efter det fd befästningsstråket då schaktning för järnvägstunneln innebär ingrepp i fornlämningen Göteborg 216:1 genom borttagande av lämningar efter vallgraven och det yttre befästningsverket.

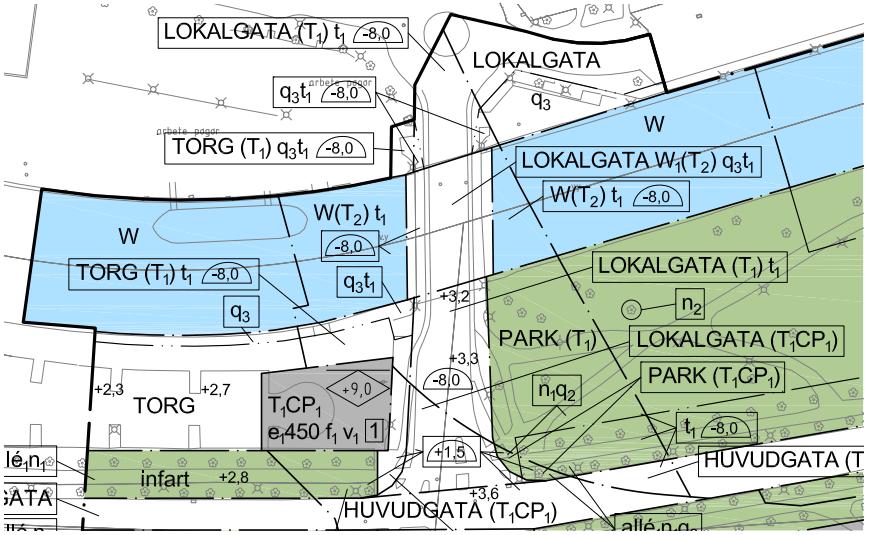

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 1. SBK 2016-04-07

Konsekvenser

Effekterna bedöms få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- Ingen konsekvens i och med att ett varsamt återuppförande av bron säkras genom genomförandeavtal.
- *En mycket stor konsekvens för fornlämningsmiljön (Tema F)* som bär på viktigt kulturhistoriskt berättarinnehåll om den befästa 1600-talsstaden Göteborg genom borttagande av lämningar efter vallgraven och yttre befästningsverk.

2. Pustervikspla tsen - uppgång, torg, kaj, gatan söder om Rosenlundsbron, Norra Allégatan

Aktuellt planförslag

Byggrätt

På Pustervikspla tsen föreslås en av Station Hagas norra uppgångar. Byggnaden regleras i planen som järnvägsändamål, centrumändamål och cykelparkering, T_1CP_1. Byggnaden får uppföras med en högsta nivå av 9 meter i nockhöjd över nollplanet. Byggnadens största sammanlagda bruttoarea regleras till 450 m². Trappor, hissar och väntytor samt schakt för ventilation, tryckutjämning och angreppsväg för Räddningstjänsten samlas i byggnaden.

Platsbildning

Väster om uppgången planeras en platsbildning. I den norra delen av utvärderingsytan befästs nuvarande kaj. I den västra delen av platsbildningen medges angöring för färdtjänst, lämning och hämtning samt parkering för funktionshindrade samt ett fåtal platser för korttidsparkering och taxi. Parkeringen nås genom en infart genom allén. Del av gatan mellan korsningen Nya Allén - Rosenlundsbron höjs något mot dagens nivå.

Järnvägstunnel under mark

Den östra delen av utvärderingsytan ligger inom korridoren för järnvägstunneln. Del av kajen, invid Rosenlundsbron, har försetts med bestämmelsen för järnvägsändamål under allmän plats (T_1) medan allén och torgytan invid korsningen Nya Allén/Sprängkullsgatan har järnvägs- och centrumändamål samt cykelparkering under mark (T_1CP_1).

Placering, utformning och skydd av kulturvärden

I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

Därutöver har den nya byggrätten försetts med en utformningsbestämmelse (f_1) som anger att byggnaden genom formgivning, materialval och färg ska ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö.

Allén har försetts med en utformningsbestämmelse, allé$_1$, som reglerar att

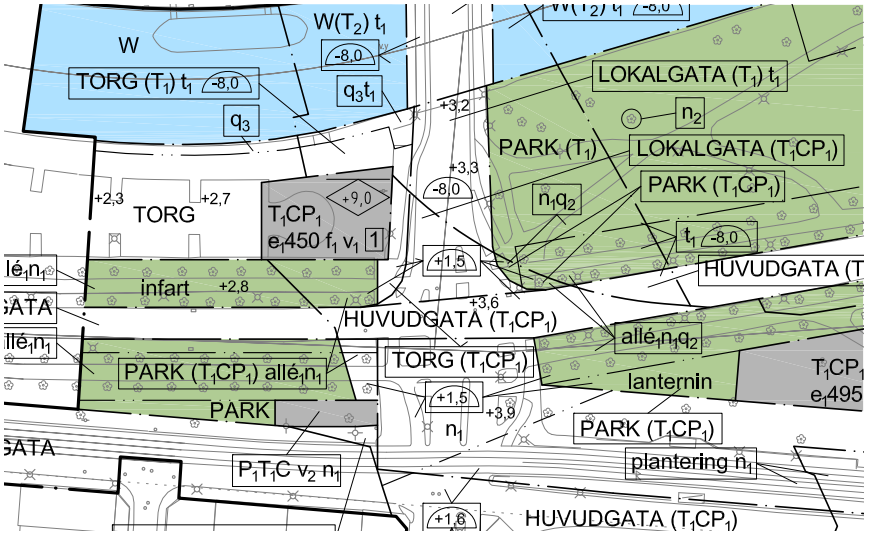

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 2. SBK 2016-04-07

allén ska vara planterad med två trädrader på vardera sida huvudgata. Träden i allén skyddas genom bestämmelsen n_1 som anger att träd som berörs av markarbeten ska flyttas eller ersättas. Stor andel av berörda träd i allén kommer enligt Trafikverket att bevaras och flyttas för återplantering. Ett träd har dåliga förutsättningar att bevaras och kommer att tas ned.

Kajen har försetts med en skyddsbestämmelse q3; "Särskilt värdefull bro, brofästen och kaj", som anger att återuppförande, underhåll och ändring ska ske så att deras kulturhistoriska värden inte förvanskas.

Gestaltningsprinciper anger att gestaltning av byggnaden och platsen ska ta sin utgångspunkt i delområdets historiska identitet där Rosenlundskanalen och Rosenlundsbron har stor betydelse. Utformningen av stationsbyggnaden ska även ta hänsyn till viktiga siktlinjer mellan Rosenlund, Haga kyrkoplan/ Hagakyrkan och Haga.

- Pustervikspla tsens karaktär ska anknyta till platsens historia som

last- och fiskekaj. Gestaltningen ska ta sin utgångspunkt i kajerna med sina stenarbeten, kättingar och gamla belysningsstolpar. Ursprungliga karaktäristiska element, ytskikt och detaljer ska återanvändas så långt det är tekniskt möjligt.

- Platsens utformning ska väva ihop Alléns trädstruktur, kajstråkets materialitet och stärka sambandet med kanalens vattenyta och stadsrum.
- Allén ska återplanteras där så krävs och kompletteras med träd där så är möjligt. Hänsyn ska tas till viktiga sikt- och rörelsestråk.
- Byggnadens utformning ska anknyta till kajens granitmurar och smidesdetaljer samt Rosenlundsbrons grönmålade smideskonstruktion.
- Byggnaden ska ges en högkvalitativ arkitektoniskt gestaltning. Byggnaden och dess detaljer ska utföras med stor omsorg.
- Robusta, gedigna material som åldras vackert och som anknyter till platsens karaktär ska användas.
- Den upplevda färgskalan ska harmoniera med omgivande bebyggelsemiljö.
- Byggnaden ska utgöra en i huvudsak samlad volym. Byggnadens täta delar kan med fördel delas upp visuellt genom t ex genomsikter och artikulering av delvolymer.
- Alléträd ska kunna återplanteras eller nyplanteras längs byggnadens södra fasad. Plantering av träden, och möjlighet för träden att utvecklas, ska ges företräde vid utformning av byggnaden.

Åtgärd och effekt

Åtgärderna har bedömts få följande effekter för kulturmiljön:

- En stor effekt på det befintliga trädbeståndet i allén genom schaktningen för järnvägstunneln som medför att träd måste flyttas för återplantering samt tas ned.
- En stor effekt på lämningar efter det fd befästningsstråket då schaktning för tunneln innebär ingrepp i fornlämningen Göteborg 216:1 genom borttagande av lämningar efter vallgraven och det yttre befästningsverket. Utvärderingsområden innehåller även en lämning efter Rosenlundsbrons föregångare, Husarbron.
- En stor effekt att kanalkanter, kajer och trappor av huggen natursten då schaktning för tunneln innebär att de måste demonteras.
- En stor effekt genom tillförandet av en ny byggnad i vallgravsstråket.
- En stor effekt genom anläggandet av en ny infartsväg till Pusterviksplatsen från Nya Allén då detta innebär att ett ”släpp” i trädraderna måste göras för att rymma den nya vägen.
- En måttlig effekt genom att gatan mot Rosenlundsbron höjs.

Konsekvenser

Åtgärderna bedöms få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- *En måttlig konsekvens för områdets kulturhistoriska berättarinnehåll med avseende på den unika gröna kil som markerar gränsen mellan den gamla staden och den nya (Tema A) samt områdets park- och trädgårdshistoriska värden (Tema C).* Det träd som kommer att tas ned pga schaktning för järnvägstunneln ingår i en sammanhållen parkmiljö som är mycket känslig för ingrepp eller störningar. Även om ett nytt planteras i dess ställe så kommer den ålderdomliga och högvuxna karaktären att drabbas för lång tid. Även att Allén utglesas för ny infartsväg till parkering innebär en måttlig konsekvens.
- *En måttlig konsekvens på det historiska rummet präglat av omsorgsfullt utformad bebyggelse enligt 1800-talets ideal (Tema D) och Rosenlundsbron (Tema H)* genom att en ny byggnad tillförs i miljön. Schaktning för järnvägstunneln innebär ingen konsekvens för kanalkanter, kajer och trappor i och med att ett varsamt återställande av regleras genom skyddsbestämmelse.
- *En stor konsekvens för viktiga visuella samband och siktlinjer (Tema E)*. Det visuella sambandet mellan Haga Kyrkoplan och Kungsparken och dess karaktär av en grön kil upplevs särskilt starkt från Rosenlundskanalens kajkant. Detta visuella samband blockeras genom en ny byggnad med dess aktuella storlek.
- *En mycket stor konsekvens för en mycket värdefull del av fornlämningen Göteborg 216:1 och lämningarna efter befästningsstråket (Tema F)* genom borttagandet av lämningar efter vallgraven, det yttre befästningsverket samt efter Rosenlundsbrons föregångare, Husarbron.

3. Del av Kungsparken och Nya Allén

Aktuellt planförslag

Park och gata
Kungsparken anges som anlagd park, och Nya Allén som huvudgata. Den befintliga gångvägen längs Rosenlundskanalens södra sida föreslås kopplas till ett nytt gångstråk genom Kungsparken som en förlängning av Haga Kyrkogata och Arkitektgatan med en ny gångbro över kanalen (för bron, se utvärderingsyta 12). Då gångbron avses byggas utan pelarstöd i vattnet kräver den grundläggning i parken och troligtvis en förstärkning av kajen. Inga trädbehöver fällas för anläggandet. Gångstigen anpassas efter parkens förutsättningar.

Järnvägstunnel under mark
För den västra delen av Kungsparken medger detaljplanen järnvägsändamål under mark T_1. Alla träd som står inom schaktet kommer antingen att bevaras och flyttas för återplantering eller tas ned.

Placering, utformning och skydd av kulturvärden
I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

Kungsparken har försetts med skyddsbestämmelse q_2; "Särskilt värdefull parkmiljö (...). Parkens kulturhistoriska värden får inte förvanskas".

Inom tunnelkorridoren finns skyddsbestämmelsen n_1: "Träd som berörs av markarbeten ska flyttas eller ersättas".

Detaljplanen säkerställer att Nya Allén även fortsatt ska vara planterad med två trädrader, $allé_1$.

I planbeskrivningen finns gestaltningsprinciper som anger att bron ska utformas och lokaliseras utifrån kanalrummets utpräglade 1800-talsinnehåll och utifrån att vattnet ska upplevas i området.

- En ny bro ska förhålla sig hänsynsfullt till kanalrummets väl integrerade historiska miljö med avseende på formspråk, materialitet, texturer och färg samt till den obrutna vattenspegeln.
- Gestaltningen av bron ska förhålla sig till att utformningen av kanalrummets södra och norra sida återspeglar olika historiska funktioner och inte otydliggöras genom tyngdpunktsförskjutningar.
- Bron ska utformas och lokaliseras med hänsyn till parkens förutsättningar och de befintliga trädens placering. Bro och stråk ska vara en naturlig del av rörelsen genom den engelska parken och samspela med dess böljande former.
- Rosenlundsbrons och Viktoriabrons karaktäristiska gallerverk befinner sig mitt i perspektivet vid upplevelsen av kanalrummet från respektive bro. En ny bro ska bejaka detta visuella sammanhang.
- Eventuella fornlämningar ska observeras i bedömningen av en mer precis placering av den nya bron med avseende på fysisk påverkan i samband med schaktningsarbeten för brofästen och eventuella avbärningar i kanalen.

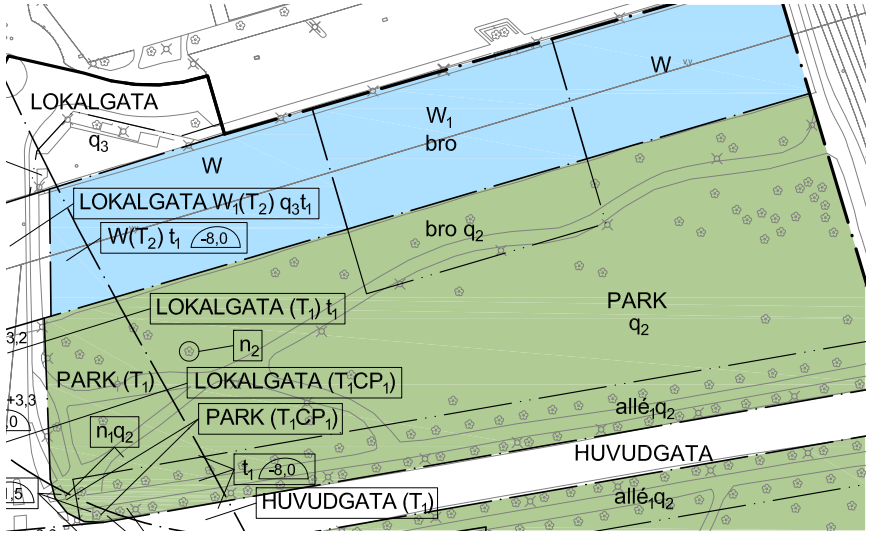

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 3. SBK 2016-04-07

DETALJPLANENS KONSEKVENSER FÖR HAGA KYRKOPLAN MED OMGIVNING

Åtgärd och effekt

- En stor effekt på Kungsparkens höga kulturmiljövärden genom att äldre och storväxta träd, enligt Trafikverkets underlag omkring 6 st, genom schaktningen för järnvägstunneln behöver tas ned. Övriga träd inom bevaras och återplanteras eller bevaras på plats.
- En stor effekt på lämningar efter det fd befästningsstråket då schaktning för tunneln innebär ingrepp i fornlämningen Göteborg 216:1 genom borttagande av lämningar efter vallgraven och det yttre befästningsverket.
- En stor effekt på kanalkanter då schaktning för tunneln innebär att de måste demonteras.
- En stor effekt på Kungsparkens höga kulturmiljövärden genom anläggandet av ett brofundament i parkmiljön och vallgravsstråket.

Konsekvenser

Åtgärderna har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- *En stor konsekvens för områdets kulturhistoriska berättarinnehåll med avseende på den unika gröna kil som markerar gränsen mellan den gamla staden och den nya (Tema A), den intakta stadsplanen med inspiration från kontinenten (Tema B) ett viktigt historiskt rum präglat av 1800-talets ideal (Tema D) samt områdets park- och trädgårdshistoriska värden (Tema C)*. Detta då stora träd i Kungsparken tas ned. Trädens höjd och volym ger platsen dess karaktär och kopplingen och det visuella sambandet mellan Kungsparken och Haga kyrkoplan är starkt beroende av de stora träden. Även om nya planteras i deras ställe kommer den högvuxna och ålderdomliga karaktären att drabbas för lång tid.
- Brofundamentet innebär en stor konsekvens för *områdets park- och trädgårdshistoriska värden (Tema C), intakt stadsplan med inspiration från kontinenten (Tema B), ett viktigt historiskt rum präglat av 1800-talets ideal (Tema D) samt Den befästa staden (Tema F)* genom uppförande av ett brofundament i den sammanhållna parkmiljön och inom det ostörda 1800-talsrummet i vallgravsstråket. Ett varsamt återställande av kanalkanten i natursten regeleras genom skyddsbestämmelse för parken samt genom genomförandeavtal med Trafikverket och innebär därmed ingen konsekvens för kulturmiljön.
- *En mycket stor konsekvens för en mycket värdefull del av fornlämningen Göteborg 216:1 och lämningarna efter befästningsstråket (Tema F)* genom borttagande av lämningar efter vallgraven och det yttre befästningsverket.

4. Kungsparken, uppgång och kollektivtrafikbytespunkt, Parkgatan samt korsningen

Aktuellt planförslag

Detaljplanen medger en ny bytespunkt (kollektivtrafik) samt att del av Kungsparken tas i anspråk för byggrätt för station.

Byggnad

Planen medger en byggrätt för station Hagas huvuduppgång. Byggrätten medger en våning för centrum- och järnvägsändamål samt cykelparkering under mark T_1CP_1, avgränsad av alléraderna i norr och kollektivtrafikytorna i söder. Högsta tillåtna byggnadsarea ovan mark är satt till 495 m². Nockhöjden på byggnaden tillåts vara högst +10,5 meter över nollplanet vilket innebär en höjd på ca 6 m då marknivån är ca 4,5 m. Endast en byggnad tillåts inom byggrätten.

Bytespunkt, torg och gata

Bytespunkten består av hållplatser för spårvagn och buss, uppgång från Västlänken och torg som rymmer kommunikations- och vistelseytor för kollektivtrafikresenärer och andra passerande och besökande. Nuvarande spårvagnshållplats norr om Parkgatan utvecklas genom att växa inåt parken och i östvästlig riktning. Hållplatser för buss tillförs. Öster om bytespunkten fortsätter Kungsparken. Nya platser för vistelse skapas öster om den planerade byggnaden, medan hållplats och väntytor finns söder och väster om. Söder om Kungsparken, i anslutning till den nya stationen, medger detaljplanen att parkyta byter användning till torg. Parkgatan breddas något norrut för att säkerställa bra framkomlighet för kollektivtrafik.

Park

Väster och öster om byggrätten befäster planen nuvarande parkmark och längs den norra sidan av utvärderingsytan allén. En lanternin får uppföras i parken,

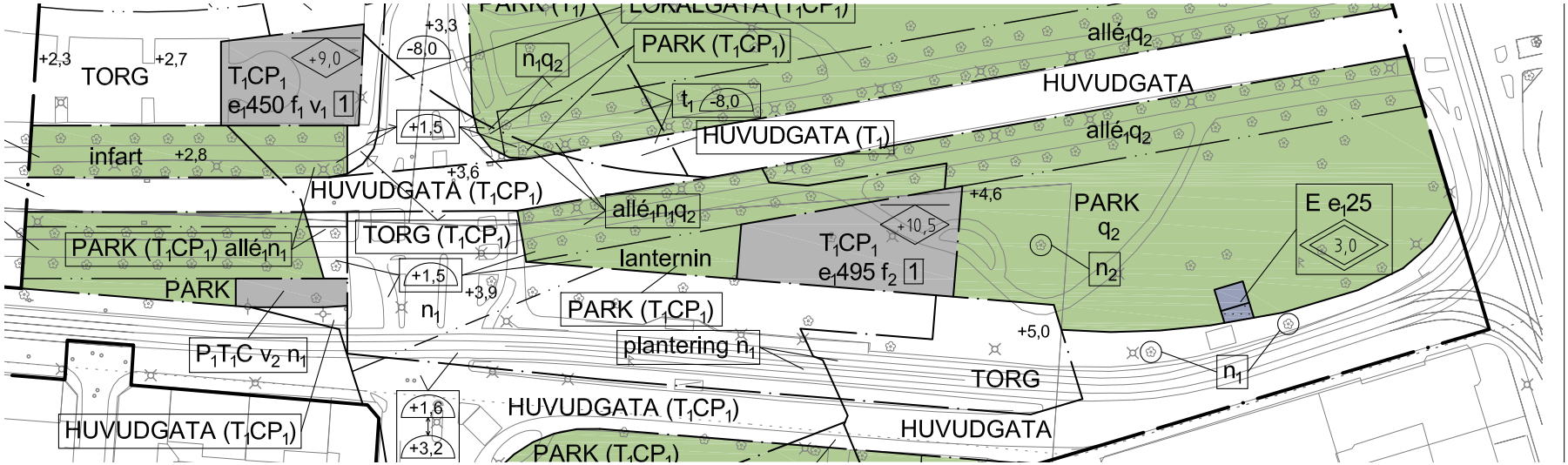

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 4. SBK 2016-04-07

DETALJPLANENS KONSEKVENSER FÖR HAGA KYRKOPLAN MED OMGIVNING

väster om uppgången, till högst 30% av den angivna ytan och en höld om i huvudsak 0;5 m över marknivån. I den sydöstra delen av parken, invid Parkgatan, flyttas en teknisk anläggning med en största sammanlagda bruttoarea av 25 m^2 och 3 m som högsta totalhöjd över marknivå.

Järnvägstunnel under mark
I den västra delen av utvärderingsytan medger detaljplanen järnvägs- och centrumändamål samt cykelparkering under mark (T_1CP_1). Träd som står inom och utmed schaktet för järnvägstunneln kommer att antingen bevaras på plats, flyttas för återplantering eller tas ned.

Placering, utformning och skydd av kulturvärden
I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

Byggrätten är därutöver försedd med en utformningsbestämmelse (f_2) som anger att byggnaden, genom formgivning, materialval och färg, ska ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö.

Parken har försetts med en skyddsbestämmelse, q_2; "Särskilt värdefull parkmiljö (...). Parkens kulturhistoriska värden får inte förvanskas". Detaljplanen säkerställer att Nya Allén även fortsatt ska vara planterad med två trädrader. Ett träd har försetts med skyddsbestämmelse n_2; "Träd får inte fällas och ska vid markarbeten skyddas".

I placering, utformning och gestaltning av lanterninen ska särskild hänsyn tas till parkmiljön.

Gestaltningsprinciper i planbeskrivningen anger att delområdets historiska berättarinnehåll ska utgöra gestaltningsuppdragets referensram. Den engelska romantiska landskapsparken ska vara tongivande för karaktären på de nya offentliga platserna i Kungsparken. Målet är att hela platsen dels ska upplevas som en integrerad del av parken form- och motivmässigt och dels stärka sambandet mad Haga Kyrkoplan. Den övergripande ambition som skall gälla för placeringen, orienteringen och utformningen av byggnaden är arkitektonisk underordning, där kulturmiljöns arkitektoniska egenart som ett historiskt välintegrerat stadsrum skall utgöra referensram. Detta betyder att byggnaden inte enbart ska värderas som en självständig byggnad, utan vikten ska läggas i hur byggnaden stödjer upplevelsen av det historiska stadsrummet.

- Det historiska sammanhanget mellan Kungsparken och Hagakyrkan samt de visuella kopplingarna mellan de två parkerna ska särskilt beaktas vid formgivningen av platsen och byggnaden.
- Byggnaden ska ha en platsnärvaro som bekräftar såväl den kringliggande bebyggelsen som den romantiska park den utgör en del av.
- Byggnaden kan med fördel ta upp stämningskapande egenskaper hos den omgivande parken, exempelvis lövverkets livfulla silning av solljuset, utan att associera till naturformerna som sådana.
- Byggnaden ska utgöra en i huvudsak samlad volym. Byggnadens täta delar kan med fördel delas upp visuellt genom t ex genomsikter och artikulering av delvolymer. Baksideskaraktär mot parken ska undvikas.
- Byggnaden ska ges en högkvalitativ arkitektoniskt gestaltning. Byggnaden och dess detaljer ska utföras med stor omsorg.
- Robusta, gedigna material som åldras vackert och som anknyter till platsens karaktär ska användas.
- Den upplevda färgskalan ska harmoniera med omgivande bebyggelsemiljö.
- Konst, såväl integrerad i platsens och byggnadsverkets utformning, som självständiga konstverk, ska ha utgångspunkt i miljöns historiska och arkitektoniska sammanhang och dess berättarinnehåll.
- Träd ska planteras i anslutning till byggnaden, för att ge upplevelsen av byggnad i park, och på hållplatserna för att så långt möjligt restaurera den gröna kopplingen mellan Haga Kyrkoplan och Kungsparken.
- Platsen i sin helhet och bytespunkten i synnerhet ska vara tillgänglig och lättorienterad, med tydliggjorda rörelsemönster och målpunkter.
- Lanterniner, klimatskydd och övrig utrusning ska vara gestaltningsmässigt anpassade till sin omgivande kulturmiljö och utformas med stöd i relevanta gestaltningsprinciper ovan.

Åtgärd och effekt

Åtgärderna har bedömts få följande effekter för kulturmiljön:

- En stor effekt på Kungsparkens höga kulturmiljövärden genom att äldre och värdefulla träd genom schaktningen för järnvägstunneln behöver tas ned,

omkring 9 st i den södra alléraden enligt Trafikverkets underlag.
- En stor effekt på lämningar efter det fd befästningsstråket då schaktning för järnvägstunneln innebär ingrepp i fornlämningen Göteborg 216:1 genom borttagande av lämningar efter det yttre befästningsverket samt genom genom uppförande av en ny byggnad på den fd fältvallen.
- En stor effekt genom att värdefull parkmark tas i anspråk för ny uppgång, torg, hållplatser och en byggrätt. Parkytan minskas och därmed det viktiga sambandet mellan Kungsparken och Haga Kyrkoplan, samtidigt som det sammanhängande grönstråket längs vallgraven bryts.
- En stor effekt på flera viktiga siktlinjer och visuella samband mellan Haga Kyrkoplan och Kungsparken sett från såväl Rosenlund som från Haga Kyrkoplan.
- En stor effekt då Parkgatan breddas och växer in i parken.

Konsekvenser
Åtgärderna har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- *En mycket stor konsekvens för områdets kulturhistoriska berättarinnehåll med avseende på den gröna kil som markerar gränsen mellan den gamla staden och den nya samt mellan två skilda sociala livsrum (Tema A)*. En ny byggnad, inklusive hårdgjorda torg- och angöringsytor, kommer att väsentligt påverka Kungsparkens karaktär och funktion som markör mellan stadens olika utbyggnadsskeenden då kontrasten mot de omgivande kvarteren försvagas. Schaktningen för järnvägstunneln kommer att innebära att stora träd behöver tas ned. Trädens höjd och volym ger platsen dess karaktär och kopplingen och det visuella sambandet mellan Kungsparken och Haga kyrkoplan är starkt beroende av de stora träden. Även om nya planteras i deras ställe kommer den högvuxna och ålderdomliga karaktären att drabbas för lång tid. Därmed påverkas en viktig betydelsebärare vilket avsevärt minskar möjligheten att avläsa Göteborgs historia i den fysiska miljön. Det visuella sambandet från Rosenlundskanalen mot Haga Kyrkoplan riskerar att blockeras. Detta kan få konsekvensen att upplevelsen av Kungsparkens parkmiljö som en grön kil mellan två olika sociala livsrum avsevärt minskar. Kulturhistoriska samband försvinner när nya anläggningar skär igenom befintliga kulturmiljöer.
- *En mycket stor konsekvens för områdets stadsbyggnadshistoriska värde (Tema B)*. Kungsparken ingår i det rutnät av gröna stråk som utgjorde en fundamental del i 1800-talets stadsplaneideal och ingrepp i parkmiljön med ny byggnad, minskad parkyta, ökad kommunikationsyta och att det sammanhängande grönstråket längs vallgraven skärs av innebär att stadsplaneidealen blir svårare att läsa av i den fysiska miljön.
- Uppgång samt byggrätt för ny byggnad inklusive hårdgjorda torgytor samt breddad väg medför ett ingrepp i en planerad och välbevarad parkmiljö från 1800-talets början med *en mycket stor konsekvens för områdets park- och trädgårdshistoriska värde (Tema C)* genom att gränsen mellan parken och stadsbebyggelsen inte blir lika skarp. Åtgärden innebär nedtagning av flera äldre och stora träd som representerar ett stort historiskt värde och bidrar till parkens ålderdomlighet. Även om nya planteras i deras ställe kommer den högvuxna och ålderdomliga karaktären att drabbas för lång tid. Byggrätten är placerad på befintliga gångvägar, med anor från 1800-talets mitt, vilket innebär att parkens inre struktur förändras. Ett varsamt återställande av gräsytor och gångvägar regleras genom genomförandeavtal med Trafikverket.
- *En stor konsekvens på det i princip ostörda historiska rummet präglat av omsorgsfullt utformad bebyggelse enligt 1800-talets ideal (Tema D)* genom att en ny byggnad tillförs i miljön.
- *En mycket stor konsekvens för viktiga visuella samband och siktlinjer (Tema E)*. Det visuella sambandet mellan Haga Kyrkoplan och Kungsparken, som är viktig för upplevelsen av området som en grön kil i den i övrigt täta kvartersstaden, kommer att brytas.
- *En mycket stor konsekvens för fornlämningsmiljön (Tema F)* som bär på viktigt kulturhistoriskt berättarinnehåll om den befästa 1600-talsstaden Göteborg. Bortagande av lämningar efter de yttre befästningsverken samt uppförandet av en byggnad på den obebyggda fältvallen får en mycket stor konsekvens för fornlämningsmiljön och platsens kulturhistoriska berättarinnehåll. Det blir svårare att förstå dess funktion som en lågt sluttande jordvall framför vallgraven.

5. Uppgång från cykelgarage och Södra Allégatan

Aktuellt planförslag

Öppen trappa ner till cykelgarage
I anslutning till cykelstråket i allén föreslås en trappa ($P_1T_1C_1$), från ett cykelgarage placerat i den västra delen av stationens övre mellanplan. Planhandlingen anger att en trappa utan väderskydd får uppföras om max 100 m^2.

Gata
Detaljplanen medger att Södra Allégatan breddas i syfte att separera bil- och spårvagnskörfält.

Järnväg under mark
I den östra delen av utvärderingsytan medger planen att järnvägsändamål får anläggas under allmän plats.

Placering, utformning och skydd av kulturvärden
I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

Trädallén kommer efter byggtid att återplanteras med två trädrader, allé$_1$ och träd som berörs av markarbeten ska flyttas eller återplanteras, n$_1$.

Gestaltningsprinciper i planbeskrivningen anger att trappa ner till cykelgaraget byggs utan väderskydd för att minimera påverkan på den kringliggande kulturmiljön, särkilt fältvallen, en lågt sluttande jordvall framför vallgraven, som platsen en gång utgjorde, alléns tydliga riktning och den fondverkan som bebyggelsen i Haga utgör. Då det inte kan uteslutas att fornlämningar påträffas i läget för cykeltrappan, ska möjligheten att synliggöra och integrera fornlämningen i utformning och gestaltning av anläggningen prövas. Trappan inte ska försvåra för återplantering eller nyplantering av alléträd.

- Utformningen av trappan och räcken ska anpassas till omkringliggande

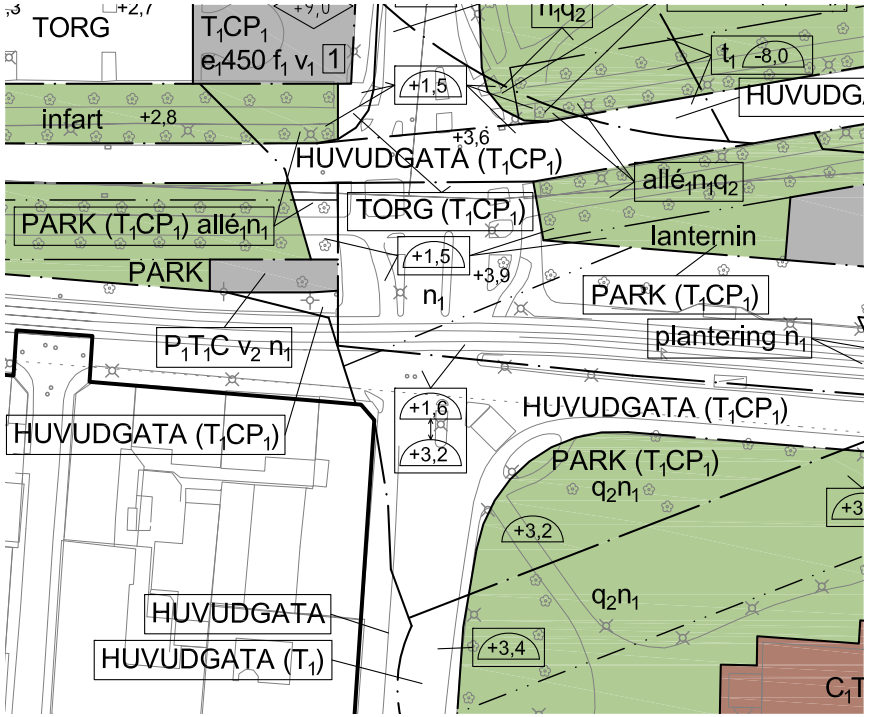

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 5. SBK 2016-04-07

kulturmiljö samt ges ett återhållet arkitektoniskt uttryck.
- Trappan och dess detaljer ska utföras med särskilt stor omsorg.
- Robusta, gedigna material som åldras vackert och som anknyter till platsens karaktär användas.
- Den upplevda färgskalan ska harmoniera med omgivande bebyggelsemiljö.

Åtgärd och effekt

Åtgärderna har bedömts få följande effekter för kulturmiljön:

- En stor effekt på det befintliga trädbeståndet i allén genom schaktningen för järnvägstunneln. Två äldre och storväxta kastanjer vid korsningen Södra Allégatan-Sprängkullsgatan kommer enligt Trafikverkets underlag att behöva tas ned.
- En stor effekt på lämningar efter det fd befästningsstråket då schaktning för tunneln innebär ingrepp i fornlämningen Göteborg 216:1 genom borttagande av lämningar efter vallgraven och det yttre befästningsverket.
- En stor effekt genom att parkmark tas i anspråk och gräsytor ersätts med trappa samt breddning av Södra Allégatan. En stor kastanj tas ner och kan inte ersättas pga trappans placering.

Konsekvenser

Åtgärderna har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- *En stor konsekvens för områdets kulturhistoriska berättarinnehåll med avseende på den unika gröna kil som markerar gränsen mellan den gamla staden och den nya (Tema A), samt områdets park- och trädgårdshistoriska värden (Tema C).* De två träd som kommer att tas ned pga schaktning för järnvägstunneln ingår i en sammanhållen parkmiljö som är mycket känslig för ingrepp eller störningar. Även om ett nytt planteras i dess ställe så kommer den ålderdomliga och högvuxna karaktären att drabbas för lång tid. En trappa minskar parkytan och kommer därmed att försvaga Nya Alléns funktion som parkmark och markör mellan den gamla och den nya staden. Möjligheten att avläsa Göteborgs historia i den fysiska miljön minskar.
- *En måttlig konsekvens för den intakta stadsplanen med inspiration från kontinenten (Tema B) genom att Södra Allégatan breddas.*
- *En marginell konsekvens på det i princip ostörda historiska rummet präglat av omsorgsfullt utformad bebyggelse enligt 1800-talets ideal (Tema D)*. En kulturmiljön anpassad gestaltning av trappan regleras genom planbestämmelse och gestaltningsprinciper.
- *En mycket stor konsekvens för en mycket värdefull del av fornlämningen Göteborg 216:1 och lämningarna efter befästningsstråket (Tema F)* genom borttagande av lämningar efter vallgraven och det yttre befästningsverket.

6. Haga Kyrkoplan

Aktuellt planförslag

Kyrkoplanen
Haga Kyrkoplan har fått en utbredning som återspeglar den nuvarande. Användningen anges som anlagd park (PARK). Vid kyrkoplanens östra sida befästs läget för befintlig teknisk anläggning (E), en transformatorstation, om max 35 m² och en maxhöjd på 3 meter. Söderut från transformatorstationen finns en byggrätt för en återvinningsstation vars byggrätt är större än befintlig station. I läget för befintlig lekplats medges även fortsatt samma utformning.

Hållplats
I det nordöstra hörnet av kyrkoplanen medger detaljplanen en hållplats med väderskydd.

Byggnader
Hagakyrkan regleras som kvartersmark för kyrka och samlingslokal, C_1. Samhällsvetenskapliga biblioteket får användningen centrumändamål och skola, CS.

Järnvägstunnel under mark
Stor del av Haga Kyrkoplan ligger inom korridoren för järnvägstunneln och parken har på plankartan försetts med tilläggen järnvägs- och centrumändamål samt cykelparkering under mark (T_1CP_1) respektive järnvägsändamål under mark (T_1) i det nordvästra hörnet. Hagakyrkan förses med användningsbestämmelsen T_1, järnvägsändamål upp till nivå i halvcirkeln. Det samma äller Samhällsvetenskapliga biblioteket, inom korridoren för järnvägstunneln.

Placering, utformning och skydd av kulturvärden
I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att “Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö”.

Hela Haga Kyrkoplan skyddas i genom skyddsbestämmelse q_2; “Särskilt värdefull

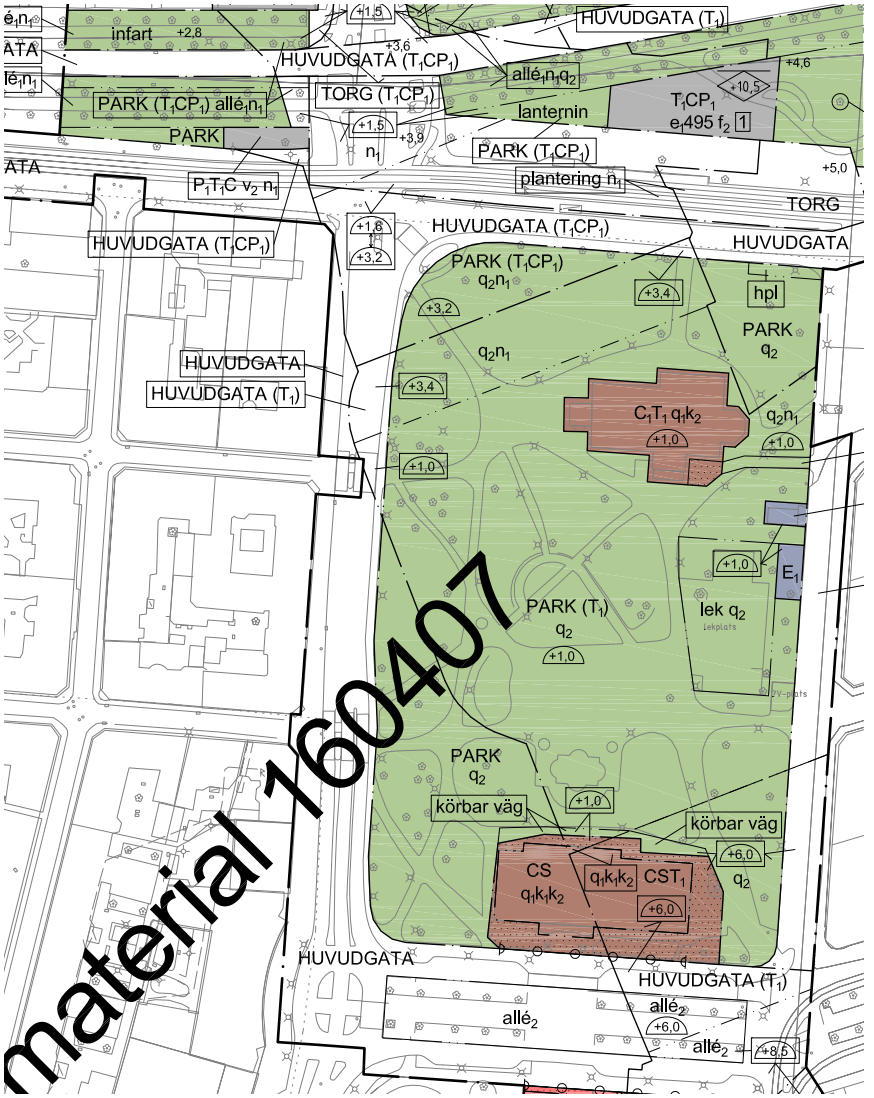

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 6. SBK 2016-04-07

parkmiljö". Parkens kulturhistoriska värden får inte förvandskas. I den östra och norra delen av utvärderingsområdet finns en skyddsbestämmelse n_1 som innebär att träd som berörs av markarbeten ska flyttas eller ersättas.

Hagakyrkan och Samhällsvetenskapliga biblioteket förses med rivningsförbud samt skydds- och varsamhetsbestämmelser q_1k_2 respektive $q_1k_1k_2$. Båda byggnaderna pekas ut som särskilt värdefulla med rivningsförbud. "Byggnadens grund, fasader och tak ska bevaras till såväl helhet och form som material, detaljer och färgsättning (...)". "Vid underhåll och ändring av byggnad ska detta ske med material och metoder som är anpassade till byggnadens tekniska, historiska och estetiska egenskaper (...)". Får samhällsvetenskapliga biblioteket gäller även att karaktärsdrag och värden hos byggnadens interiör särskilt ska beaktas.

Åtgärd och effekt

Åtgärderna bedöms få följande effekter för kulturmiljön:

- Schaktning för Västlänken kommer att få en stor effekt på det befintliga trädbeståndet och parkmiljön. Inom den norra delen av Haga Kyrkoplan måste äldre och värdefulla träd tas ned, 3-4 st enligt Trafikverkets underlag. Övriga träd kommer att bevaras på plats alternativt bevaras och flyttas för återplantering.
- En stor effekt genom att värdefull parkmark tas i anspråk för hållplats, teknisk anläggning och utökad återvinningsstation som ersätter gräsytor.

Konsekvenser

Åtgärderna har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- *En mycket stor konsekvens för områdets kulturhistoriska berättarinnehåll med avseende på den gröna kil som markerar gränsen mellan den gamla staden och den nya samt mellan två skilda sociala livsrum (Tema A) och dess park- och trädgårdshistoriska värde (Tema C)*. Detta då kopplingen och det visuella sambandet mellan Kungsparken och Haga Kyrkoplan är starkt beroende av de stora träd som i och med schaktningen kommer att behöva tas ned. De äldre och stora träd som tas ned är en viktig del i platsens karaktär och historiska innehåll. Trädens höjd och volym ger området dess karaktär. Även om nya träd planteras i deras ställe kommer den högväxta och ålderdomliga karaktären att drabbas för lång tid.
- Hållplatsen innebär *en måttlig konsekvens för det i princip ostörda historiska rummet präglat av omsorgsfullt utformad bebyggelse enligt 1800-talets ideal (Tema D)* genom utformning som inte anpassar sig till omgivande bebyggelses skala, material och färg.
- Åtgärdena kommer att innebära en mycket stor negativ konsekvens för *Haga Kyrkan (Tema J).* Träden som ansluter mot kyrkans norra sida, och som kommer att tas bort, är av strategisk betydelse för kyrkomiljöns karaktär.En ny hållplats ger en måttlig konsekvens genom inverkan på kyrkobyggnadens integritet. En till kulturmiljön anpassad utformning regleras genom planbestämmelser.

7. Haga Kyrkogata

Aktuellt planförslag

Gata

Detaljplanen anger att Haga Kyrkogata behåller sin funktion som lokalgata. Nuvarande gräns mot Haga Kyrkoplan kvarstår. Gatan föreslås rustas upp genom att ett gångstråk förläggs längs med Haga Kyrkoplan. De befintliga snedställda bilplatserna mot parken tas bort för att ge plats åt en trottoar.

Järnvägstunnel under mark

För Haga Kyrkogata anges användningen järnvägsändamål under mark (T_1).

Placering, utformning och skydd av kulturvärden

I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

Åtgärd och effekt

- Åtgärden innebär ingen nämnvärd effekt.

Konsekvenser

Åtgärderna har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- Ingen konsekvens.

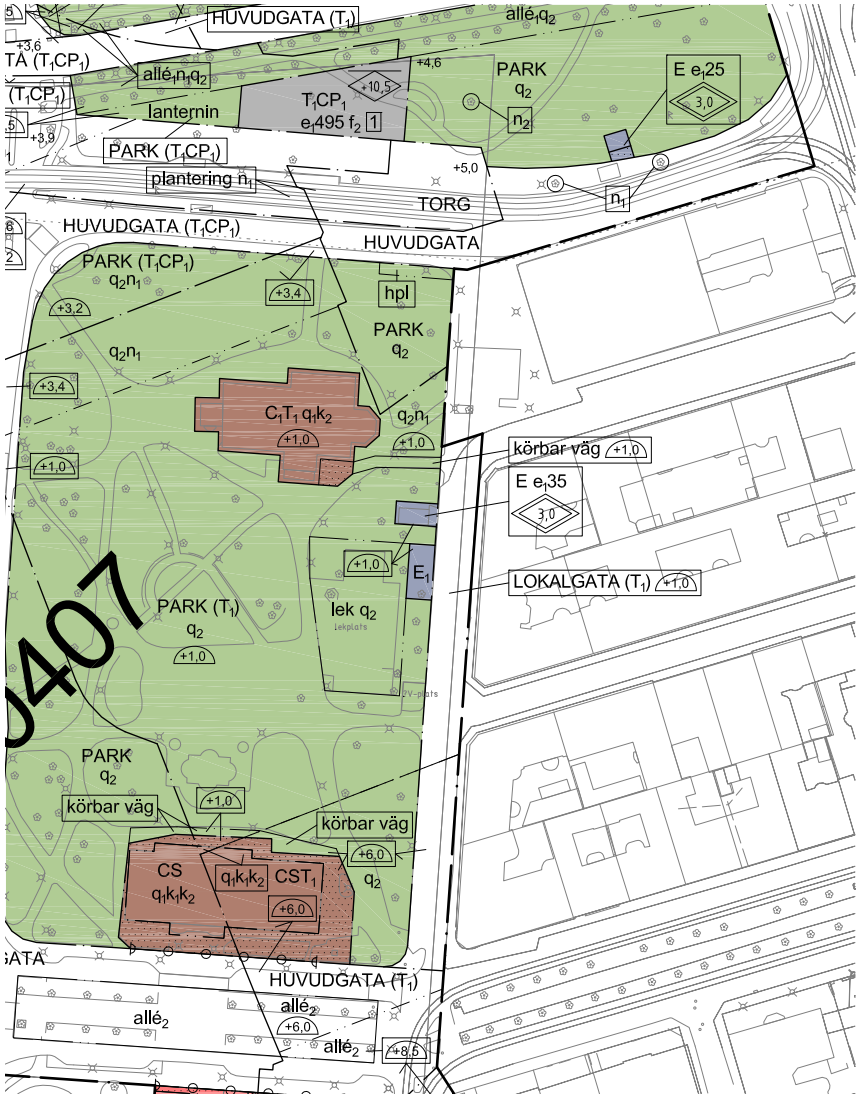

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 7. SBK 2016-04-07

8. Sprängkullsgatan

Aktuellt planförslag

Gata

Sprängkullsgatan finns med i detaljplanen för att fastställa den historiska gatustrukturen. Utrymmet i korsningen Sprängkullsgatan/Parkgatan ökas marginellt i planförslaget. I resterande delar fastställs den nuvarande gatubredden som har sitt ursprung i 1866-års stadsplan.

Järnvägstunel under mark

Gatan förses med användningsbestämmelse järnvägsändamål under mark, (T1) i den norra delen.

Placering, utformning och skydd av kulturvärden

I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

Åtgärd och effekt

Åtgärderna har bedömts få följande effekter för kulturmiljön:

- En positiv effekt att den historiska gatustrukturen befästs.

Konsekvenser

Åtgärderna har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- En positiv konsekvens för den historiska gatustrukturen som befästs.

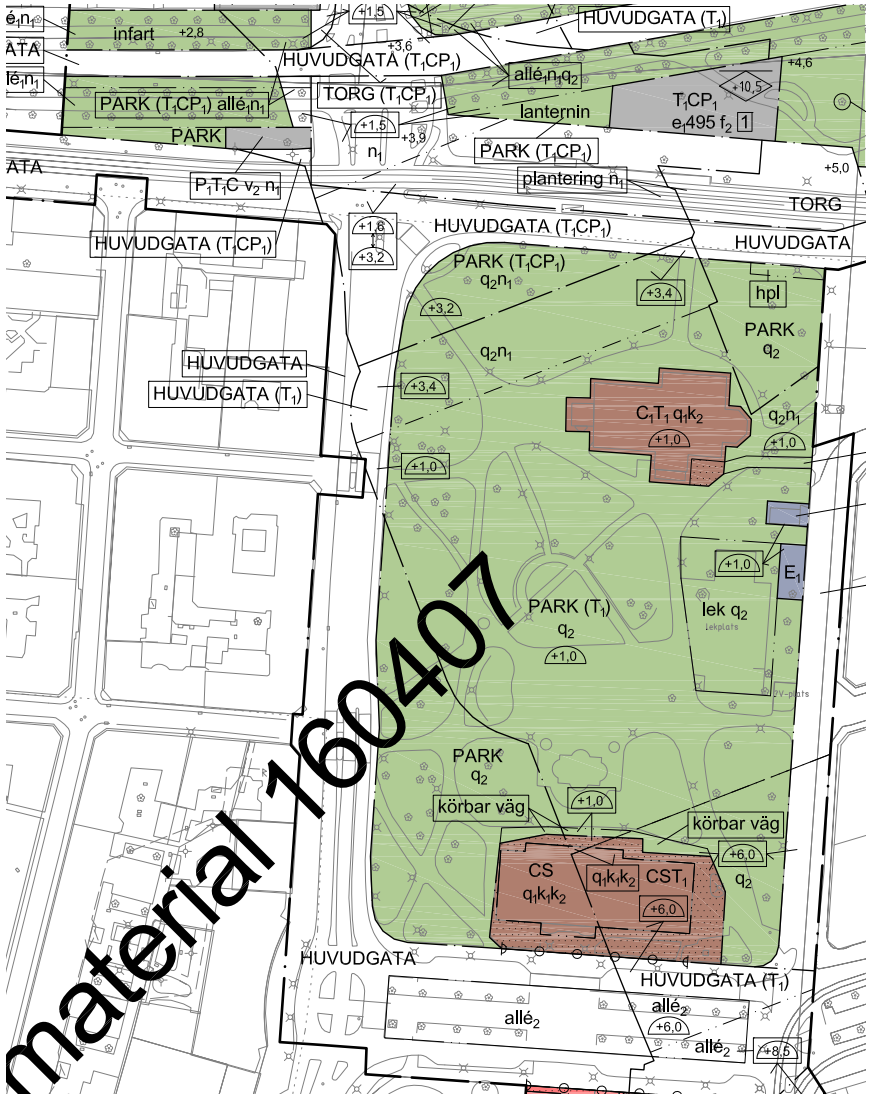

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 8. SBK 2016-04-07

9. Vasagatan

Aktuellt planförslag

Gata
Vasagatans sträckning bevaras och fastställs i detaljplanen till huvudgata.

Järnvägstunel under mark
Gatan förses med användningsbestämmelse järnvägsändamål under mark, (T_1).

Placering, utformning och skydd av kulturvärden
I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

Därutöver skyddas befintlig allé genom en bestämmelse (allé$_2$) som säger att allén ska vara planterad med två trädrader enligt befintlig plantering.

Åtgärd och effekt
Åtgärderna har bedömts få följande effekter för kulturmiljön:

- En måttlig effekt genom schaktning för järnvägstunneln i den östra delen.

Konsekvenser
Åtgärderna har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- Ingen konsekvens. Gatans och alléns återställande regleras genom planbestämmelser och genomförandeavtal med Trafikverket.

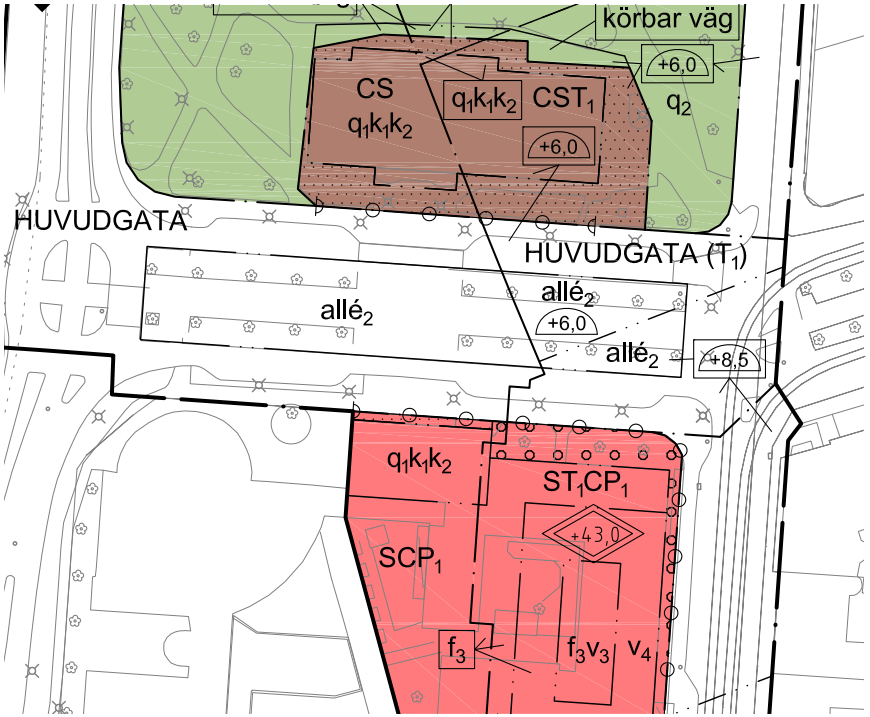

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 9. SBK 2016-04-07

10. Ny byggnad för Handelshögskolan inkl. uppgång (del av Haga 22:1)

Aktuellt planförslag

Uppgång
Den södra uppgången från Västlänken avses integreras i Handelshögskolans kvarter i hörnet Vasagatan - Haga Kyrkogata. Det innebär att den befintliga tegelbyggnaden rivs. Detaljplanen medger en byggrätt för skol-, järnvägs- och centrumändamål samt cykelparkering ST_1CP_1 i det nordöstra hörnet av kvarteret. Högsta totalhöjd i meter över nollplanet är satt till 43 meter. I och med att marknivån enligt grundkarta (SBK 2014-09-30) har plushöjder på 10-13 m så blir byggnadens totalhöjd ca 30-33 m. Planen anger även att förgårdsmarken ska lämnas fri från byggnad för att möjliggöra en plats utanför stationens och högskolans entréer. (Som vinnare i en arkitekttävling i mars 2015 korades förslaget "Annex" av Johannes Norlander Arkitektur och Arup).

Placering, utformning och skydd av kulturvärden
I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

Därutöver är byggrätten är försedd med fyra utformningsbestämmelser (f_3, v_2, v_3 och v_4) som anger att

- byggnaden ska, genom formgivning, materialval och färg, ta hänsyn till direkt anslutande byggnadsverk inom kvarteret samt omgivande kulturmiljö.
- tekniska anläggningar får uppföras i en samlad volym till en höjd om max 4 m, utöver totalhöjd,
- en publik entré ska finnas mot Haga Kyrkogata samt en visuell koppling genom byggnaden mellan gatan och innergården, samt att
- bottenvåningen som vetter mot Haga Kyrkogata ska till minst en tredjedel av fasaden innehålla lokaler avsedda för publika, utåtriktade verksamheter inkl. entréer till dessa.

Handelshögskolans högdel från 1950-talet förses i detaljplanen med

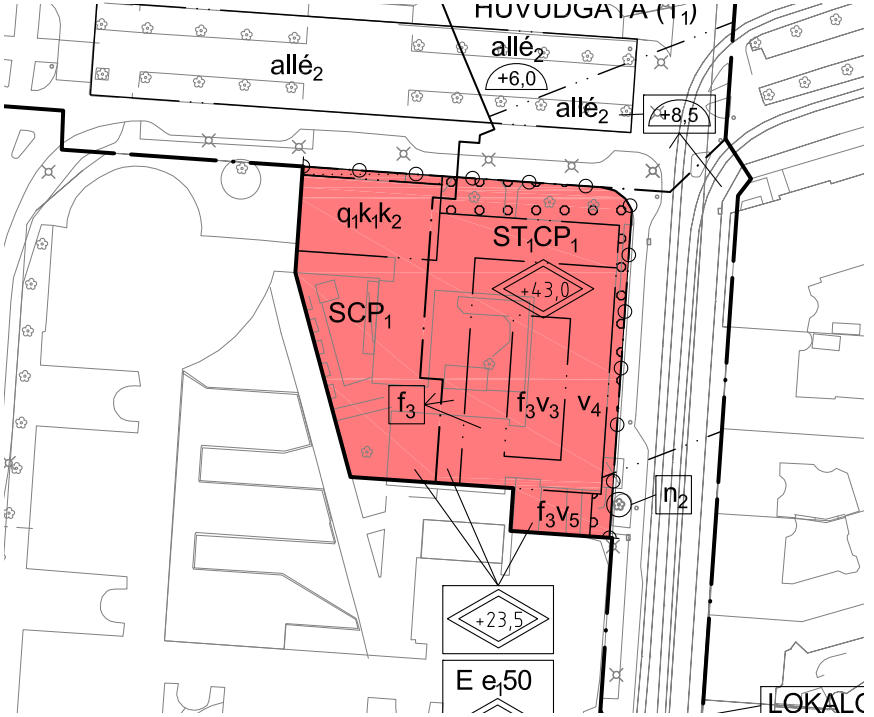

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 10. SBK 2016-04-07

rivningsförbud samt skydds- och varsamhetsbestämmelser ($q_1k_1k_2$) som anger att byggnadens grund, fasader och tak ska bevaras till såväl helhet och form som material, detaljer och färgsättning så att dess kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och betydelse i stadsrummet inte förvanskas. Varsamhetsbestämmelserna omfattar byggnadens interiör samt riktlinjer vid underhåll.

Planbeskrivningens gestaltningsprinciper anger att ny byggnad ska ta hänsyn till den omgivande kulturmiljöns arkitektoniska och stadsbildsmässiga egenart samt, med hänsyn till Nyréns ursprungliga idé, hantera anslutningen till den bevarade höghusdelen som en integrerad del av ett samlat arkitektoniskt verk.

DETALJPLANENS KONSEKVENSER FÖR HAGA KYRKOPLAN MED OMGIVNING

- En tydligt avgränsad lågdel ska finnas mot Vasagatan samt vara indragen från gaturummet helt i linje med den rivna tegelvolymens skala och placering. Den del av byggnaden som söder om lågdelen vänder sig mot Haga Kyrkogata ska anpassa sig till de motstående sekelskiftsbyggnadernas takfot, inklusive successiva trappningar.
- Byggnaden ska präglas av ett avskalat formspråk med repetitivt lugn som mer framhäver volym än enskilda arkitektoniska fasadelement. Detaljer ska utformas omsorgsfullt.

Åtgärd och effekt

Åtgärderna har bedömts få följande effekter på kulturmiljön:

- En stor effekt genom att Handelshögskolans lågdel i tegel från 1950-talet rivs och ersätts med en ny byggnad.
- En stor effekt genom att den nya byggnaden tillåts få en höjd som överstiger omgivande kulturmiljö. *Hur* del av byggnaden som vänder sig mot Haga Kyrkogata ska anpassa sig till de motstående sekelskiftesbyggnadernas takfot preciseras inte.

Konsekvenser

Åtgärderna har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- *En stor konsekvens för det historiska rummet präglat av omsorgsfullt utformad bebyggelse enligt 1800-talets ideal (Tema D) och Samhällsvetenskapliga biblioteket (Tema I).* Den i detaljplanen tillåtna byggnadshöjden för den nya byggnaden överstiger byggnadshöjderna hos omgivande befintlig kulturmiljö och kommer därmed att volymmässigt sett dominera över denna. (Det aktuella gestaltningsförslaget av Norlander och Arup kontrasterar tydligt mot de omgivande äldre byggnaderna. Medan omgivande äldre byggnaders fasader präglas av lätthet och vertikalitet utstrålar nybyggnadsförslaget av tyngd och horisontalitet. Betongfasaderna bryter materialmässigt mot omgivadande sten och tegelfasader).
- Nybyggnadsförslagets totalhöjd innebär att en vy mot Skansen Kronan i siktlinjen längs Vasagatan byggs för vilket innebär en stor konsekvens för *viktiga visuella samband och siktlinjer (Tema E).*
- *En stor konsekvens för Handelshögskolans kulturhistoriska värde (tema G)* då lågdelen rivs. Lågdelen är en avgörande del i 1950-talsanläggningens arkitekturhistoriska värde då den har en tidstypisk utformning, tydligt speglar den kände arkitekten Carl Nyréns tankar om skalförskjutningar och ljusets betydelse i arkitekturen. Lågdelen är därtill den av de två byggnadskropparna som har den mest arkitektoniskt genomarbetade interiören med exklusiva material. Dess värde har understrukits i två separata utredningar. Trots att högdelen bevaras påverkas därför anläggningens kulturhistoriska värde mycket negativt. 1950-talsanläggningen måste hanteras som en helhet, inte som delar skilda från varandra.

11. Transformatorstation vid Lilla Bergsgatan och Haga kyrkogata

Aktuellt planförslag

Gata

Haga Kyrkogata söder om Vasagatan behåller sin nuvarande utformning och funktion som lokalgata.

Transformatorstation

I det sydöstra hörnet av Handelshögskolans kvarter, korsningen Haga Kyrkogata / Lilla Bergsgatan, medges en byggrätt för en transformatorstation (E) med en största sammanlagd bruttoarea á 50 m^2. Högsta totalhöjd i meter över nollplanet är satt till 18 meter. I och med att marknivån enligt grundkarta (SBK 2014-09-30) har plushöjd 16,8 m så blir byggnadens totalhöjd ca 2 m.

Järnvägstunnel under mark

Inom tunnelkorridoren får järnvägsändamål anläggas under mark upp till 1 m över nollplan (T_1).

Placering, utformning och skydd av kulturvärden

I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

Gestaltningsprinciper i planbeskrivningen preciserar att transformatorstationen ska ges en stadsmässig gestaltning anpassad till omgivande kulturmiljö.

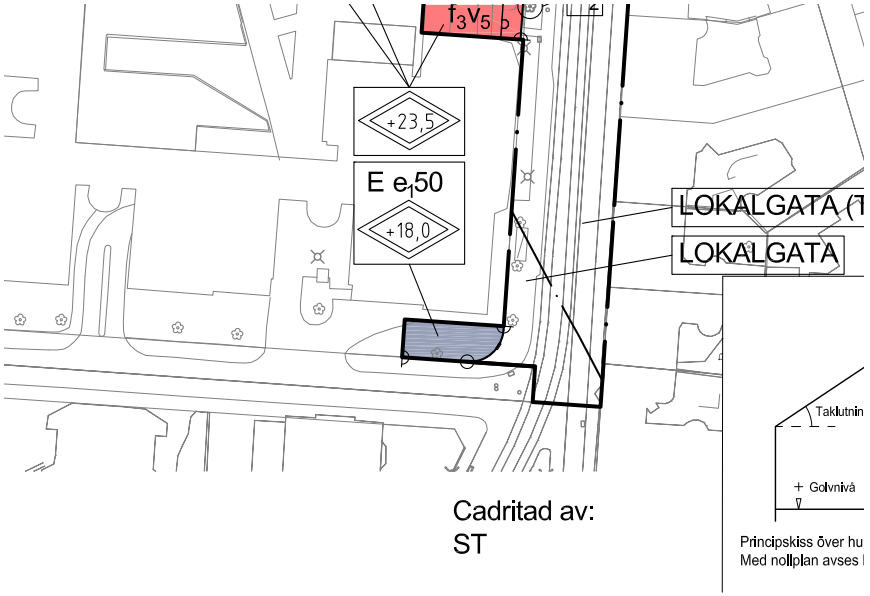

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 11. SBK 2016-04-07

Åtgärd och effekt

Åtgärden har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- Måttlig effekt genom tillförandet av en teknisk anläggning i kulturmiljön längs Haga Kyrkogata, i direkt anslutning till kulturhistoriskt värdefulla stenstadshus.

Konsekvenser

Åtgärderna har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- *En marginell konsekvens på det historiska rummet präglat av omsorgsfullt utformad bebyggelse enligt 1800-talets ideal (Tema D).* Arkitektonisk anpassning till omgivande kulturmiljö regleras genom generell planbestämmelse och genom gestaltningsprincip.

12. Rosenlundskanalen och den nya gångbron

Aktuellt planförslag

Rosenlundskanalen

För Rosenlundskanalen anges vattenområde där stabilitetsförbättrande åtgärder får utföras, W, samt vattenområde där bro och stabilitetsförbättrande åtgärder för utföras, W1.

Bro

Detaljplanen medger en ny gångbro över Rosenlundskanalen. Minsta fri höjd ska vara 2,4 m över MW och bredden max 8 m. Gångbron avses byggas utan pelarstöd i vattnet, med grundläggning i parkmiljön samt med förstärkning av kajen. Den exakta placeringen av bron anges inte på plankartan. Brofästen får uppföras inom parken.

Järnvägstunnel under mark

Inom tunnelkorridoren får järnvägsändamål anläggas under mark upp till 1 m över nollplan (T_1).

Placering, utformning och skydd av kulturvärden

I detaljplanen finns en generell bestämmelse som anger att "Byggnadsverk, gator, hållplatser och torgytor omfattas av 2 kap 6 § PBL och ska i utformning och gestaltning ta särskild hänsyn till omgivande kulturmiljö".

För bron anges att den i placering, utfomning och gestaltning ska ta särskild hänsyn till kulturmiljön.

Gestaltningsprinciper i planbeskrivningen preciserar att bron ska utformas och lokaliseras utifrån kanalrummets utpräglade 1800-talsinnehåll och utifrån att vattnet ska upplevas i området.

- En ny bro ska formges hänsynsfullt och i sin utformning förhålla sig till kanalrummets väl integrerade historiska miljö samt till den obrutna vattenspegeln.
- Bron ska anpassa sig till kanalrummets visuella sammanhang. Dels till Rosenlundsbrons och Viktoriabrons karaktäristiska gallerverk, dels till kanalrummets södra och norra sida som återspeglar olika historiska funktioner.

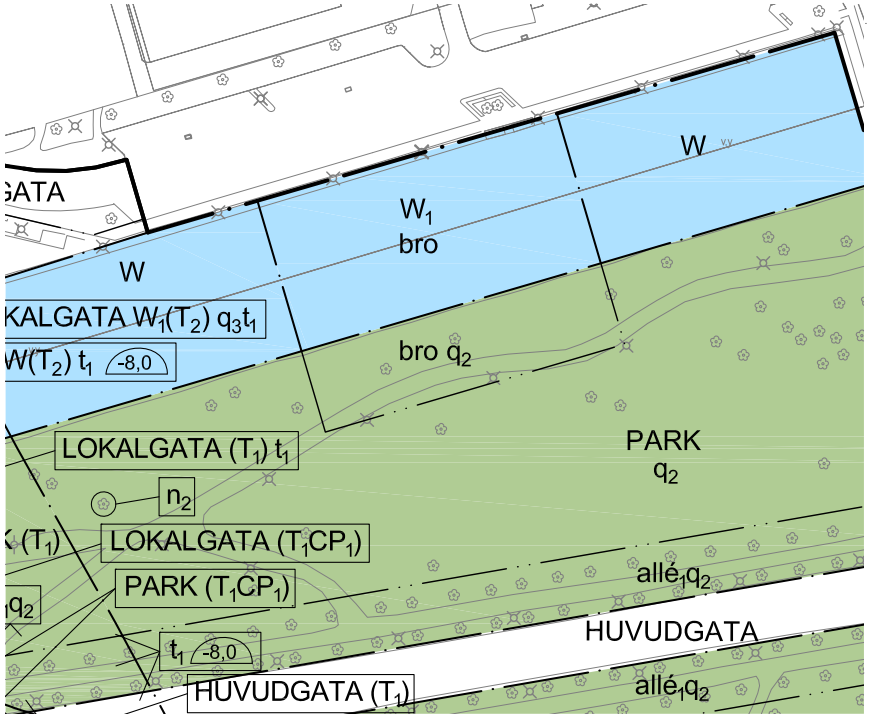

Utsnitt ur detaljplanekarta, utvärderingsyta 12. SBK 2016-04-07

- Bron ska utformas och lokaliseras med hänsyn till parkens förutsättningar och de befintliga trädens placering. Bro och stråk ska vara en naturlig del av rörelsen genom den engelska parken och samspela med dess böljande former.
- Arkitektonisk gestaltning av bron och dess detaljer ska utföras med stor omsorg.
- Den upplevda färgskalan ska harmoniera med omgivande bebyggelsemiljö.
- Eventuella fornlämningar ska beaktas i bedömningen av en mer precis placering av den nya bron med avseende på fysisk påverkan i samband med schaktningsarbeten för brofästen och eventuella avbärningar i kanalen.

Åtgärd och effekt

Åtgärden har bedömts få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- En stor effekt på kulturmiljön längs kanalrummet genom tillförandet av en ny gångbro. "Kanalens vida och rakt långsträkta vattenspegel bildar tillsammans med sina avgränsade miljöelement en väl integrerad 1800-talsmiljö mellan Rosenlundsbron och Viktoriabron, vilken från Rosenlundsbron betraktad omvandlas till ett slutet naturrum under sommarhalvåret som till stora delar döljer stadsbebyggelsen bakom det täta lövverket" (PM Kanalrummet, Sbk).

Konsekvenser

Åtgärderna bedöms få följande konsekvenser för kulturmiljön:

- En stor konsekvens för *ett viktigt historiskt rum präglat av 1800-talets ideal (Tema D).* Rosenlundskanalen bidrar med sin historiska karaktär starkt till områdets 1800-talsprägel. Tillförandet av ett modernt byggnadsverk i kanalrummet försvagar denna upplevelse och pedagogiska kvalitet.

KUMULATIVA EFFEKTER

Förutom ovan redovisade konsekvenser kommer även kumulativa effekter att påverka kulturmiljön. De kumulativa effekterna handlar om hur en åtgärd tillsammans med andra pågående, tidigare och framtida verksamheter/åtgärder påverkar miljön i ett område samt andra pågående detaljplaner som verkar in om det aktuella området.

Kumulativa effekter av järnvägstunneln inom planområdet

Påverkan på fornlämningsmiljön
Schaktning för järnvägstunneln kan komma att föra med sig kumulativa effekter på träkonstruktioner tillhörande fornlämningar som inte berörs direkt, men som riskerar att torka ut på grund av förändrade vattennivåer under byggskedet. Vid sprängning, pålning, schaktning och borrning kan vibrationer och jordrörelser uppstå som är skadliga för fornlämningar. Kända och närmast berörda fornlämningar är välbevarade lämningar av yttre befästningverk; fältvall och bankett, vallgraven, bastion Christina Reginas rustbädd samt brofundamentet till Husarbron.

Påverkan på kulturhistoriskt betydelsefulla byggnadsverk
Det går inte att utesluta att byggnader i anslutning till schaktområdet och järnvägstunneln, i samband med såväl byggskedet som driften av Västlänken, kan komma att beröras av vibrationer. Även äldre rustbäddar och grundläggning kan komma att påverkas genom förändrade grundvattennivåer. Inom plangränsen kan exempelvis särskilt kulturhistoriskt värdefulla byggnader så som Haga Kyrkan, fd Stadsbiblioteket, bostadsbebyggelse i kvarteren Enen, Apeln, Boken, Dragonen, Sabeln och Bajonetten samt Handelshögskolans äldre delar komma att påverkas. Detta utreds separat av Trafikverket.

Påverkan på träd och parkmiljö
Schaktning för järnvägstunneln kan komma att föra med sig kumulativa effekter på träd och parkmiljö. Dels genom angränsande arbetsområden för tillgänglighet till schakten som kan komma att innebära ytterligare nedtagning av träd samt ingrepp i parkmiljön och dels genom att marken torkar ut på grund av förändrade vattennivåer under byggskedet.

Kumulativa effekter: järnvägstunneln utanför planområdet

Detaljplanen för Station Haga ersätter del av detaljplanen för Västlänkens järnvägstunnel. Detaljplanen för järnvägstunneln, som omfattar ett större område kring planområdet, riskerar att innebära mycket stora konsekvenser för kulturmiljön och en betydande negativ miljöpåverkan genom ingrepp i fornlämningen Göteborg 216:1. Under mark, norr om planområdet, finns rester av försvarsanläggningen Cristina Regina. Borttagande av denna skulle innebära en mycket stor och irreversibel negativ konsekvens för fornlämningsmiljön och platsens kulturhistoriska berättarinnehåll.

Övriga detaljplaner och projekt

Rosenlundsplanen
I dagsläget finns det inte tillräckligt med underlag för att kunna bedömma effekter och konsekvenser av Rosenlundsplanen.

Röda Bryggan
Det finns det osäkerheter om planarbetets fortsättning. Rivningar och högre byggnadsvolymer diskuteras, men det saknas underlag för att kunna bedömma effekter och konsekvenser.

Spåromläggning med exakta lägen och detaljutformning
I dagsläget finns det inte tillräckligt med underlag för att kunna bedömma effekter och konsekvenser av spåromläggningar.

Trafikföring, gång och bilar
I dagsläget finns det inte tillräckligt med underlag för att kunna bedömma effekter och konsekvenser av dessa.

Slitage
I dagsläget finns det inte tillräckligt med underlag för att kunna bedömma slitage. Slitage kommer att ske och återställning kommer att behövas.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG FÖR MINSKAD NEGATIV KONSEKVENS

Trots att åtgärder har inarbetats i planarbetet efterhand så innebär ingreppen i stadsrum och bebyggelsemiljön fortfarande en mycket stor påverkan på det kulturhistoriska berättarinnehållet och stadsrummens karaktär. Följande åtgärder kan bidra till att minska den negativa miljöpåverkan:

- Detaljplanen möjliggör ett oåterkalleligt borttagande av fornlämningar som inte kan mildras. För att spara så mycket som möjligt av lämningar av vallgraven och de yttre befästningarna förutsätts att schaktets bredd hålls till ett minimum.
- Lämningarnas träkonstruktioner (till exempel rustbäddar) ska säkras samt befintliga byggnaders rustbäddar i Haga och Vasastaden, så att de inte torkar ut på grund av förändrade grundvattennivåer som kan uppstå under arbetet med Västlänken.
- Vid sprängning, pålning, schaktning och borrning kan vibrationer och jordrörelser uppstå som är skadliga for fornlämningar. En risk som måste beaktas genom lämpliga åtgärder är kompaktering av kulturlager som pressas samman vid till exempel tung trafik vid byggarbetsfasen.
- Exploatering inom planområdet kräver vidare arkeologiska förundersökningar med förtätade sökschakt. Även komplettering med marinarkeologi i Rosenlundskanalen krävs för att utreda lämningarnas bevarandegrad där. Området för kanalen är inte undersökt. Syftet är att öka kunskapen om befästningarnas konstruktion och hur de användes för att utreda lämningarnas fulla vetenskapliga och pedagogiska potential.
- Den historiska information om stadens befästningsanläggningar som framkommer under genomförandet ska framhävas vid planeringen av det uppschaktade områdets nygestaltning med syfte att förstärka läsbarheten av viktiga historiska skikt. Detta kan till exempel tillämpas i gestaltningen för den nya bron och i återskapandet av påverkade delar av Kungsparken.
- Om arbetsytor och byggnation i innebär bortschaktning av grönytor eller träd ska dessa återplanteras.

KÄLLOR

Litteratur

Kulturmiljöer av riksintresse. (2008) Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län

Lönnroth, Gudrun (red.) (1999) *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande. D. 1.* Göteborg: Stadsbyggnadskontoret

Kulturmiljöunderlag och PM

Antiquum (2013), reviderat av Tyréns (2014) *Kulturmiljöunderlag för detaljplaner inför Västlänken. Fördjupad kulturmiljöbeskrivning för Haga Kyrkoplan med omgivning*

Antiquum. *Antikvarisk fördokumentation - Handelshögskolan.* 2013

Göteborgs stadsmuseum. *PM, version 2 - Åtgärdsförslag för Kungsparken/Nya Allén.* 2014-04-02

Göteborgs stadsmuseum. *PM - Vision och åtgärdsförslag för fästningsstaden Göteborg.* 2015-05-26

Industriminnesbyrån. *Rosenlundsbron. Kunskapsunderlag och karaktärisering.* Juni, 2014

Trafikverket (2012) *PM F8 - 001, Förutsättningar - Kulturmiljö arkeologi* PM K8-001a 2012-12-12

Stadsbyggnadskontoret. *PM - Kanalrummet mellan Rosenlundsbron och Viktoriabron. Kulturmiljöbeskrivning.* 2015-05-29. Dnr 0635/11, 0637/11

Stadsbyggnadskontoret. *PM - Antikvarisk bedömning av de olika parkavsnittens betydelse för riksintressets samlade kulturmiljövärden vid Station Haga.* 2015-04-24. Dnr 0635/11, 0637/11

Arkeologiska förundersökningar

Göteborgs stadsmuseum. Arkeologisk rapport 2014:13. FU Haga/Rosenlund. Göteborg 216, Inom Vallgraven 37:21 m.fl. Förundersökning, Göteborgs stad

Göteborgs stadsmuseum. Arkeologisk rapport 2015:10. Trädflytt i Kungsparken. En arkeologisk undersökning inom Västlänkenprojektet. Göteborg 216, Vasastaden 710:44, Haga 715:15. Arkeologisk förundersökning, Göteborgs stad

Förundersökningar träd och trädmiljöer

Stadsbyggnadskontoret. *Träd och trädmiljöer i Västlänkens korridor. Underlagsrapport för detaljplaner för Västlänken*. 2014-07-04

Trafikverket. Resultat från v 44, utkast till fortsatt hantering. 2015-12-17.

Detaljplanehandlingar och kartor (SBK)

Planhandling. Ändring av detaljplaner för järnvägstunneln Västlänken mellan gullbergsvass och Almedal. Detaljplan för järnvägstunneln Västlänken; tunnelmynningar, schakt mm. Augusti 2013

Detaljplanekartor: Detaljplan för järnvägstunneln Västlänken; tunnelmynningar, schakt mm. Plankarta 1-3. Augusti 2013

Detaljplanekartor: Ändring av detaljplaner för för järnvägstunneln Västlänken mellan gullbergsvass och Almedal. Plankarta 1-5. Augusti 2013

Övrigt

Antiquum och Tyréns. *Kulturmiljöbilaga till miljökonsekvensbeskrivning för Västlänken; Järnvägstunneln.* 2014-11-10

Göteborgs stad, Sweco, White*. Gestaltningsprogram. Detaljplan för Västlänken Station Haga. 2015-12-02*